
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра філософії та культурології

А. В. Царенок

ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Чернігів - 2024

УДК 069.01(072)

Ц 18

Рецензенти:

кандидат філософських наук, доктор культурології, професор кафедри філософії та культурології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка *Колесник О. С.*;

доктор філософських наук, професор, начальник навчального відділу Пенітенціарної академії України *Стівак В. В.*;

кандидат історичних наук, в. о. директора Чернігівського обласного історичного музею імені В. В. Тарновського *Блакитний М. М.*

Відповідальний редактор:

доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії та культурології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка *Столяр М. Б.*

Царенок А. В.

Ц 18   **Практичне музеєзнавство** : навчально-методичний посібник. [Текст]. Чернігів: Вид-во НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2024. 96 с.

УДК 069.01(072)

Навчально-методичний посібник містить інформацію та низку рекомендацій, що мають допомогти магістрантам спеціальності 034 Культурологія опанувати матеріал курсу «Практичне музеєзнавство», зокрема, успішно готуватися до семінарських занять, виконувати самостійну роботу та індивідуальні науково-дослідні завдання. До посібнику увійшли списки рекомендованої літератури та інтернет-ресурсів, питання для самоконтролю, дискусійні питання, тестові завдання тощо.

Для здобувачів вищої освіти, викладачів, фахівців у царинах культурології, історії й музеєзнавства, музейних працівників та всіх, хто цікавиться музейною справою.

*Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 3 від 2 жовтня 2024 року)*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
ПЛАН КУРСУ «ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО».....	11
САМОСТІЙНІ РОБОТИ ДО ТЕМ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	15
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ ДО ТЕМ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	20
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ.....	24
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1. Тема № 1. «Музеєзнавство як культурологічна дисципліна».....	24
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 1.....	27
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 2-3. Тема № 2. «Музей як культурно-освітня та науково-дослідна установа»	28
САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 2	32
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 2.....	33
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4. Тема № 8. «Науково-фондова робота в музейних установах»	34
САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 8	40
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 8.....	40
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5-6. Тема № 9. «Експозиційна діяльність в музеях»	42
САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 9	46
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 9.....	47

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7-8.	
Тема № 10. «Культурно-освітня діяльність музеїв»	50
САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 10	56
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 10.....	58
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ЗМАГАННЯ З ВОЛОДІННЯ ЗНАННЯМИ З МУЗЕЄЗНАВСТВА	59
СТРУКТУРА ПРОГРАМИ КУРСУ «ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»	60
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	62
РОЗПОДІЛ БАЛІВ, що присвоюються МАГІСТРАНТАМ СТАЦІОНАРНОГО ВІДДІЛЕННЯ.....	64
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (для магістрантів заочного відділення).....	65
ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, НАВИЧОК ТА УМІНЬ МАГІСТРАНТІВ	68
ПИТАННЯ ДО ПОТОЧНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ІЗ ПРАКТИЧНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА	71
ТЕСТ № 1	72
ТЕСТ № 2.....	72
ТЕСТ № 3	73
ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРАКТИЧНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА.....	75
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З ПРАКТИЧНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА.....	77
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»	79
ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ.....	91

ПЕРЕДМОВА

Навчальний курс «Практичне музеєзнавство» розроблений для підготовки здобувачів освіти спеціальності 034 Культурологія, які навчаються в класичному університеті за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки *магістра*. Курс побудований згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у закладах вищої освіти та узгоджений з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованою Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

Курс планується на один семестр і передбачає 14 годин лекційних, 16 годин практичних занять, 50 годин самостійної роботи та 10 годин індивідуальної науково-дослідної роботи. Формою підсумкового контролю якості знань, навичок, вмінь магістрантів є *залік*.

Зміст курсу розподілено між двома змістовими модулями, які виокремлено з урахуванням наявності кількох структурних частин музеєзнавства. До *першого* змістового модулю «*Основи музеєзнавства. Історія музейної справи*» відноситься матеріал тем, в яких магістранти знайомляться з музеєзнавством (музеологією) як культурологічною дисципліною, зі специфікою його понятійно-категоріального апарату, з його структурою, функціями та зв'язками з іншими науками, а також із основними віхами історії зарубіжної музейної справи.

У межах *другого* змістового модуля «*Музейна справа в Україні. Теорія та практика музейництва*» здійснюється екскурс до історії музейної мережі на вітчизняних теренах та ознайомлення з теоретичними і практичним вимірами діяльності працівників сучасної музейної установи.

Низка тем, питань та матеріалів з самостійної та індивідуальної науково-дослідної роботи дає можливість кожному магістранту поглибити свої знання з музеєзнавства та обрати цікаві для себе теми, проблеми, дискусійні питання, а викладачу курсу планувати свою роботу відповідно до рівня підготовки окремого магістранта, його власних наукових інтересів, професії тощо.

Вивчення навчального курсу «Практичне музеєзнавство» суттєво збагатить ерудицію магістрантів-культурологів, сприятиме їх усвідомленню сутності та місії музею як соціокультурного феномену, вдосконалисть їхнє вміння послуговуватись спеціальною музеєзнавчою термінологією у міркуваннях, дискусіях, наукових і науково-популярних працях та публічних виступах, уміння самостійно шукати

й опрацьовувати музеєзнавчу та історико-музеєзнавчу літературу, а також допоможе їм більш-менш ґрунтовно ознайомитися з практичним виміром музейництва й певною мірою оволодіти його азами.

Відповідно, *метою* викладання навчальної дисципліни «Практичне музеєзнавство» є вивчення засновків музеєзнавства (музеології) як культурологічної дисципліни, а також історії, теорії та практики музейної справи в контексті світової та вітчизняної культур.

До числа *основних завдань* курсу «Практичне музеєзнавство» слід віднести:

- формування в магістрантів цілісного уявлення про специфіку музеєзнавства (музеології) як культурологічної дисципліни, про його об'єкт, предмет, методи дослідження, зв'язок із іншими дисциплінами та структуру;

- ознайомлення здобувачів освіти з історією, теорією та практикою музейної діяльності, що включає в себе з'ясування сутності, різновидів та методів науково-дослідної, фондової, експозиційної та культурно-освітньої роботи в процесі розвитку світової та української культурних традицій;

- вивчення магістрантами понятійного апарату музеєзнавчих досліджень та музейної справи;

- ознайомлення здобувачів освіти з основами практичної діяльності музейних працівників та екскурсоводів;

- вивчення магістрантами принципів інтелектуального, морального та естетичного виховання 1) учнів дошкільних навчальних закладів, шкіл, гімназій та ліцеїв, здійснюваного в музейних установах за допомогою методів музейної педагогіки, а також 2) дорослої музейної аудиторії за допомогою методів музейної андрогогіки.

Характер навчальної дисципліни «Практичне музеєзнавство» закономірно висуває певні вимоги до її розміщення у освітньо-професійних програмах. Дуже доречно, щоб магістранти, які починають вивчення цього курсу, вже володіли знаннями з культурології, історії України та всесвітньої історії, історії культурних традицій, психології, педагогіки, етики, естетики, мистецтвознавства й навіть релігієзнавства. Отримані здобувачами освіти під час ознайомлення з цими дисциплінами конструктивні знання, вміння та навички постають важливими передумовами для опанування курсом «Практичне музеєзнавство».

Відповідно, бажаним освітнім підґрунтям для вивчення майбутніми культурологами цієї дисципліни мусить стати попереднє (або синхронне) вивчення таких курсів, як:

- «Філософія та культурологія»;
- «Всесвітня історія»;
- «Історія України»;
- «Історія вітчизняної та зарубіжної культури»;
- «Психологія»;
- «Педагогіка»
- «Етика»;
- «Естетика»;
- «Мистецтвознавство»
- «Релігієзнавство».

До того ж, вивчення дисципліни «Практичне музеєзнавство», згідно з наявною освітньо-професійною програмою, відбувається в той навчальний семестр, коли здобувачі освіти проходять Виробничу культурологічну (комплексну) практику, в межах якої вони мають нагоду ознайомитися з роботою музейних установ. Отримані під час цієї практики знання та досвід допоможуть магістрантам краще засвоїти курс «Практичне музеєзнавство».

Після вивчення курсу, згідно з наявною освітньо-професійною програмою, магістр-культуролог має оволодіти наступними *компетентностями*:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій і методів культурології для дослідження та/або здійсненні інновацій, а також характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

- ЗК 3.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 4.** Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК 5.** Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- ЗК 6.** Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 7.** Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.
- ЗК 8.** Здатність розробляти та управляти проектами.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

ФК 1. Усвідомлення взаємозв'язку культурних текстів та контекстів.

ФК 2. Здатність до оцінювання та аналізу інформації у процесі реалізації професійної діяльності.

ФК 3. Здатність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп та визначати шляхи їх задоволення, забезпечувати культурні права і свободи людини.

ФК 4. Усвідомлення соціальної та етичної місії культуролога, а також можливостей та особливостей практичного використання культурологічного знання.

ФК 5. Здатність до ефективної взаємодії з представниками інших професій, а також до залучення до розв'язання проблем культури представників громадськості.

ФК 6. Здатність критично осмислювати історичні здобутки та новітні досягнення культури.

ФК 7. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів, художньої та візуальної культури.

ФК 8. Здатність організовувати роботу та здійснювати керівництво закладами культури, а також відповідними структурними підрозділами підприємств і установ, враховуючи економічні, законодавчі й етичні аспекти.

ФК 9. Здатність до розв'язання актуальних проблем культури з урахуванням особливостей міжкультурної комунікації та ширшого контексту відповідних проблем.

ФК 10. Здатність здійснювати експертизу культурних об'єктів та культурних процесів, їх критичний аналіз із застосуванням сучасних методів культурології.

Програмні результати вивчення спецкурсу «Практичне музеєзнавство»

ПРН 1. Розуміти специфіку та особливості реалізації культурних ідей, образів та смислів, а також критично оцінювати можливості їхньої інтерпретації для розв'язання суспільно-значимих проблем.

ПРН 2. Аналізувати текстові та візуальні джерела інформації щодо культурних явищ та процесів, верифікувати інформацію у відповідності до професійних задач.

ПРН 3. Аналізувати культурні права та свободи людини, форми та механізми їхньої ідентифікації, інкультурації, культурної адаптації з врахуванням регіональної специфіки.

ПРН 4. Популяризувати професію культуролога, дотримуючись етичних принципів.

ПРН 5. Організовувати та підтримувати комунікації з органами влади, науково-дослідними установами, інформаційно-аналітичними службами, засобами масової інформації з питань культури.

ПРН 7. Оцінювати історичні здобутки та новітні досягнення культурології.

ПРН 8. Приймати ефективні рішення щодо розв'язання складних задач і практичних проблем культурного розвитку суспільства.

ПРН 9. Організовувати й управляти діяльністю закладів культури та відповідними структурними підрозділами підприємств та установ.

ПРН 10. Мати навички вироблення та ухвалення рішень з управління закладами та установами культури чи відповідними структурними підрозділами у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах.

ПРН 11. Мати навички організації та керівництва професійними розвитком осіб та груп у галузі культури.

ПРН 12. Розуміти і застосовувати для розв'язання складних задач і проблем культурології методи та засоби стратегічного планування, прогнозування, моделювання культурних політик.

ПРН 13. Здійснювати експертну оцінку культурних творів, послуг та благ, культурних практик, культурно-мистецьких та дозвіллевих проектів.

По закінченню вивчення навчальної дисципліни «Практичне музеєзнавство» здобувач освіти має оволодіти наступними знаннями та вміннями:

Магістр повинен знати

- сутність предмета музеєзнавства (музеології), основні історичні періоди його розвитку як наукової дисципліни;
- основні поняття, терміни та структуру музеєзнавства;
- видатних вітчизняних та зарубіжних музеографів та музеологів, їхній науковий доробок;
- причини та обставини виникнення та функціонування музеїв в різні історико-культурні епохи (починаючи від античності й дотепер);
- сутність культурного феномену музею, основні тенденції розвитку музейних закладів, їхні структурні підрозділи й соціокультурне призначення;
- варіанти класифікацій складових музейної мережі світу та України;
- загальну характеристику відомих вітчизняних та зарубіжних музейних закладів;
- нормативно-правову базу, що регулює діяльність музеїв в Україні, зокрема, закон «Про музеї і музейну справу»;

- специфіку різновидів музейної справи, тобто характерні особливості провідних напрямків діяльності музеїв (науково-дослідного, науково-фондового, експозиційного та культурно-освітнього);

- основні види документів, які готуються працівниками музейних закладів;

- чинники рейтингу музеїв у сучасному світі;

- базові принципи роботи екскурсовода музейного закладу.

Магістр повинен уміти

- правильно послуговуватись музеєзнавчою термінологією у науковій і викладацькій діяльності та / або під час виконання своїх професійних обов'язків працівника чи керівника закладу культури;

- визначати тип та профіль конкретної музейної установи;

- використовувати нормативно-правову базу України щодо музеїв та музейної справи в своїй професійній діяльності;

- критично оцінювати інноваційні проекти в сфері музейних практик;

- узагальнювати та (за потреби) використовувати в своїй професійній діяльності ідеї та досвід сучасних музеєзнавців та музейних працівників;

- використовувати на практиці здобуті знання з фондової, експозиційної та екскурсійної роботи в музеї;

- визначати принципи свого професійного спілкування з конкретними гостями / групами гостей музею;

- бути готовими належно працювати з тими гостями музею, які мають особливі потреби;

- розробляти власні проекти співпраці між різними музеями / музеями та іншими закладами культури, науки та освіти;

- орієнтуватись у специфіці регіональної музейної мережі, а також аналізувати й оцінювати наукові, фондові, експозиційні та культурно-освітні проекти працівників місцевих музейних закладів.

ПЛАН КУРСУ

«ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»

Змістовий модуль 1. ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА. ІСТОРІЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

ТЕМА 1. Музеєзнавство як культурологічна дисципліна

Музеєзнавчі студії: історія та сучасний стан (музеографія, музеологія, музеєзнавство). Об'єкт, предмет і методи музеєзнавства. Основні поняття дисципліни («музей», «музейний предмет», «музейна справа» та ін.).

Структура музеєзнавства. Загальне, спеціальне та прикладне музеєзнавство. Місце музеєзнавчих студій в системі гуманітарних наук (зв'язки з культурологією, естетикою, історією, соціологією, релігієзнавством тощо). Музейна педагогіка як різновид музеєзнавчих досліджень.

ТЕМА 2. Музей як культурно-освітня та науково-дослідна установа

Музей як соціокультурне явище та науково-дослідна установа. Історія поняття «музей». Сутність музейної справи. Соціальні функції музею (функція документування, функція освіти й виховання, функція організація дозвілля тощо).

Поняття «музейна комунікація»: введення до наукового вжитку (Д. Камерон) та перспективи використання. Різновиди класифікацій музейних установ.

Напрямки, види та організація науково-дослідної роботи в музеї: загальна характеристика.

ТЕМА 3. Генеза музейної справи

Періодизація історії музеїв: протомузейний, ранньомузейний, класичний та сучасний періоди.

Формування музейної справи за часів Античності. Давньогрецькі пінакотеки та галереї як протомузейні установи.

Феномен елліністичного музейону (Олександрія, Пергам).

Розвиток приватного колекціонування в Стародавньому Римі. Оформлення елементів музейної діяльності (зберігання, консервативна та реставраційна роботи, розробка принципів експонування, екскурсійна діяльність).

Особливості храмового колекціонування доби Середньовіччя. Феномен соборних та монастирських ризниць.

Світські скарбниці і приватне колекціонування в епоху Середньовіччя.

Музейна справа на середньовічному Сході.

ТЕМА 4. Музейна справа за доби раннього Модерну: постання музеїв сучасного типу

Чинники розвитку колекціонування в епоху Відродження та Нового часу. Поява протомузеїв.

Термінологічний тезаурус музейної справи Нового часу: поняття «кабінету», «мюнц-кабінету», «шатцкамери», «вундкамери», «кунсткамери», «натуркамери» тощо. Антикварії та студіоло: фонди та архітектурно-декоративне оформлення.

Виникнення музеографії. Праця С. Квіккеберга «Глави або заголовки найширшого театру всесвіту»: створення проекту «ідеального музею». Студії І. Майора як перші спроби теоретико-методологічних узагальнень у галузі музеєзнавства. Погляди К. Найкеля: запровадження терміну «музеографія».

ТЕМА 5. Розвиток музейної справи у XVIII–XIX ст.

Культура доби Просвітництва як контекст виникнення інституту публічного музею. Ознаки публічної музейної установи (доступність для широкого загалу, зрозумілість експозицій тощо). Музей Х. Слоуна як перший музей публічно-просвітницького типу загальнонаціонального масштабу: заснування, призначення, загальна характеристика роботи.

Розвиток музейної справи в країнах Європи (Англія, Італія, Іспанія, Німеччина, Франція). Наполеонівські війни як чинник існування музейних установ Європи. «Художній грабунок» та проблема реституції.

Музейний бум др. пол. XIX ст. Передумови створення музейних установ нових типів. Загальнонаціональні, наукові, художні та ін. музеї. А. Хаселіус та ідея «музею просто неба».

Феномен систематичних експозицій: переваги й недоліки. Осмислення питання освітньої функції музеїв.

Й. Грассе та оформлення музеології як науки.

ТЕМА 6. Музеї світу у ХХ – на поч. ХХІ ст.

Завершення класичного періоду в історії музейної справи. Глобальне поширення музейної практики. Розвиток уніфікованої музейної теорії й методики музеєфікації та експозиційної роботи. Створення національних і міжнародних музейних асоціацій. Діяльність Міжнародної ради музеїв (ICOM).

Нові тенденції у сфері музейної справи. Заснування культурних центрів, дитячих музеїв та музеїв інтегрованого типу. Феномен екомuzeю: теоретичне обґрунтування (праці Ю. де Варіна, Ж. А. Рів'єра) та практичне втілення.

Рейтинг музейних установ сучасного світу.

Змістовий модуль 2. МУЗЕЙНА СПРАВА В УКРАЇНІ. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА МУЗЕЙНИЦТВА

ТЕМА 7. Музейна справа в Україні

Історія музейної справи в Україні від часів Київської Русі до ХVІІІ ст.: церковні та приватні зібрання. Активізація музейної справи у ХІХ ст. Роль колекціонерів та меценатів (П. Галаган, В. Тарновський та ін.) у заснуванні музейних установ. Інститут епархіальних давньосховищ.

Українські музеї за радянських часів.

Музейний світ сучасної України: спроби класифікації установ за типами і профілями. Перспективи подальшого розвитку.

Музейна справа на Чернігівщині: історія та сьогодення.

ТЕМА 8. Науково-фондова робота в музейних установах

Поняття «фонди музею». Наукова організація музейного зібрання. Типові та унікальні музейні предмети як складові фондів. Феномен реліквії.

Експозиційні та виставкові фонди музейної установи.

Збиральницька робота та комплектування музейних фондів. Проблема визначення цінності можливих одиниць зберігання. Етапи обліку музейних предметів (первинна реєстрація, інвентаризація (кодифікація), каталогізація та ін.).

Документація з поповнення фондів: акт прийому предметів, уніфікований паспорт тощо.

Умови зберігання музейних зібрань. Можливість транспортування вмісту фондів. Проведення реставраційних робіт.

ТЕМА 9. Експозиційна діяльність музеїв

Експозиція та експозиційні матеріали в контексті музейної комунікації. Використання раритетів, копій, підробок, макетів, моделей, голограм та ін. елементів експозиційного комплексу.

Постійні та тимчасові експозиції, методи їх побудови. Проблема постійного оновлення музейної експозиції.

Основні складові проектування експозицій (наукова концепція, розширена тематична структура, тематико-експозиційний план (ТЕП), сценарій). Художнє, технічне і робоче проектування.

Оформлення пояснювальних текстів. Експлікації як провідні тексти. Анотаційний, номенклатурний та орієнтувальний етикетаж.

ТЕМА 10. Культурно-освітня діяльність музеїв

Розробка принципів культурно-освітньої діяльності музейних установ у зарубіжному та вітчизняному музеєзнавстві. Поняття «музейна аудиторія».

Розвиток основних форм культурно-просвітницької роботи музеїв. Екскурсійна справа. Оглядові та тематичні екскурсії. Етика екскурсовода, його професійна підготовка, ораторська майстерність та зовнішній вигляд. «Портфель екскурсовода» як допоміжний засіб роботи із музейною аудиторією.

Проведення лекцій музейними працівниками. Організація клубів. Конкурси та свята. Феномен музейних фестивалів.

Співпраця з іншими музеями, культурними закладами, засобами масової інформації тощо.

САМОСТІЙНІ РОБОТИ ДО ТЕМ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Форма звітності: Показ конспекту.

Термін виконання: Впродовж навчального семестру.

Перевірка: Самостійно підготовлені магістрантами конспекти перевірятимуться викладачем наприкінці навчального семестру – на останньому практичному занятті чи на заліку.

Тема 1. Музеєзнавство як культурологічна дисципліна

Для магістрантів заочного відділення

Робота з навчальним посібником:

а) самостійно ознайомитися зі структурою музеєзнавства за посібником.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство : навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 428 с. (Див.: URL: <https://westudents.com.ua/glavy/32948-12-muzeznnavstvo-yak-nauka-obkt-predmet-ta-struktura-nauki.html>).

Підрозділ 1.2. «Музеєзнавство як наука. Об'єкт, предмет та структура науки».

б) стисло законспектувати пропоновану концепцію структури музеєзнавства (1–2 сторінки).

Тема 3. Генеза музейної справи

Для магістрантів стаціонарного відділення

Робота з науковим дослідженням:

а) самостійно ознайомитися з роздумами дослідників про феномен колекціонування, опрацювавши одну з трьох наступних статей (на вибір магістранта).

Задорожна О. В. Аналіз явища колекціонування в концепції Дж. Кліффорда. *Науковий огляд: Журнал*. 2018. № 6 (49). URL: [file:///C:/Users/пк/Downloads/1599-6267-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/пк/Downloads/1599-6267-1-PB%20(1).pdf)

Побожій С. І. Приватні колекції як соціокультурний феномен. *Сучасна картина світу: природа, суспільство, людина: Збірник наукових праць*. Суми, 2008. С. 274–278.

Розова Т. В., Кубко В. П. Антропологія колекціонування. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 1. С. 202–212. (Див.: URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/159>).

б) стисло законспектувати викладені думки про сутність колекціонування (2–3 сторінки);

в) аргументовано висловити свою згоду та / або незгоду з цими роздумами, запропонувавши власне бачення проблеми (1–2 сторінки наприкінці конспекту).

Для магістрантів заочного відділення

Робота з конспектом лекцій та з навчальним посібником:

а) самостійно ознайомитися з розвитком протомузейних традицій Античності та Середньовіччя за підготовленим викладачем конспектом лекцій (текст надсилається на електронну адресу магістранта) та за посібником.

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музезнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

(Підрозділ 2.2.3 «Виникнення музейної справи на середньовічному Сході», С. 42–44).

б) стисло законспектувати викладений матеріал (3–4 сторінки).

Тема 4. Музейна справа за доби раннього Модерну: постання музеїв сучасного типу

Для магістрантів стаціонарного відділення

Робота з науковим дослідженням:

а) самостійно ознайомитися з історією виникнення та використання терміну «музографія», опрацювавши наступну статтю.

Чергик Н. Ю. Становлення та розвиток терміну «музографія» в європейському науковому дискурсі XVIII – початку XXI століття. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. Vol. 2(54).

б) стисло законспектувати викладений матеріал (2–3 сторінки).

Для магістрантів заочного відділення

Робота з конспектом лекцій та з навчальним посібником:

а) самостійно ознайомитися з розвитком протомузейних традицій епохи раннього Модерну за підготовленим викладачем конспектом лекцій (текст надсилається на електронну адресу магістранта) та за посібником

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музезнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

(Підрозділи 3.2.3 «Художнє колекціонування XVII століття», С. 56–57; 3.3 «Виникнення музографії», С. 57–59).

б) стисло законспектувати викладений матеріал (3–4 сторінки)

Тема 5. Розвиток музейної справи у 18–19 ст.

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділень

Робота з науковими та науково-популярними дослідженнями:

а) самостійно ознайомитися з історією постання та розвитку феномена музею просто неба (скансену), послуговуючись науковими студіями, матеріалами відкритих джерел тощо.

Приклади джерел

Вечерський В. В. Скансен. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Скансен>

Гудченко З. Музеї народної архітектури України. Київ: Будівельник, 1981. 120 с.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Скансен>

https://reporter.zp.ua/skansen-wnq.html#google_vignette

<https://skansen.cv.ua/index.htm>

б) стисло законспектувати знайдену інформацію (3–4 сторінки).

Тема 6. Музеї світу у 20– на поч. 21 ст.

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділень

Робота з науковими та науково-популярними дослідженнями:

а) самостійно ознайомитися з історією створення та діяльності Міжнародної ради музеїв (ICOM), послуговуючись науковими студіями, матеріалами відкритих джерел тощо.

Приклади джерел

Єфімова В. Як влаштований ICOM. Роль міжнародних комітетів. URL: <http://prostir.museum/ua/post/43075>

Маньковська Р. В. Міжнародна рада музеїв (МРМ). Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій та ін. Київ: Вид-во «Наукова думка», 2009. Т. 6. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Mizhnarodna_rada_muzeiv

https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_рада_музеїв

<http://www.icom.in.ua>

<https://chytomo.com/mizhnarodna-rada-muzeiv-vyznachyla-spysok-zahrozhenoi-kulturnoi-spadshchynu-ukrainy/>

б) стисло законспектувати знайдену інформацію (3–4 сторінки).

Тема 7. Музейна справа в Україні

Для магістрантів стаціонарного відділення

Робота з науковими та науково-популярними дослідженнями:

а) самостійно ознайомитися з історією музейної справи на теренах Чернігівщини, послуговуючись науковими студіями, матеріалами відкритих джерел тощо.

Приклади джерел

Бабич Л. Корюківський музей як культурно-освітній центр та відкритий громадський простір. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 95–99.

Коваленко О., Ясновська Л. До історії Чернігівського історичного музею у 20-х рр. ХХ ст. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 151–157.

Рахно О. Чернігівські земці і формування фондів Музею українських старожитностей В. В. Тарновського (за матеріалами земських видань). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 131–137.

Черненко О. Археологічна колекція Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського (1896–1948 рр.). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 9. Спецвип. 1. Чернігів, 2007. 136 с.

Чернігівський художній музей: Альбом / Авт.-упоряд. В. М. Величко. Київ: Мистецтво. 1988. 112 с.

Ярмуш О. Сосницький літературно-меморіальний музей О. П. Довженка в контексті життя краю. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 100–104.

Ясновська Л. Відгуки про роботу Чернігівського державного музею в 20-х рр. ХХ ст. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 97–100.

Ясновська Л. Дослідження пам'яток IX–XIII ст. на Чернігівщині співробітниками Чернігівського державного музею у 1920-х – 1930-х рр. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 103–109.

www.choim.org

www.halahan-art.com/

б) стисло законспектувати знайдену інформацію (2–3 сторінки).

Для магістрантів заочного відділення

1) Робота з навчальним посібником:

а) самостійно ознайомитися зі способами класифікації сучасної музейної мережі України за посібником.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 428 с. (Див.: URL: <https://westudents.com.ua/glavu/32950-14-klasifikatsya-muzev-ukrani.html>).

Підрозділ 1.4. «Класифікація музеїв України».

б) стисло законспектувати знайдену інформацію (3–4 сторінки).

2) Робота з науковими та науково-популярними дослідженнями:

а) самостійно ознайомитися з історією музейної справи на теренах Чернігівщини, послуговуючись науковими студіями, матеріалами відкритих джерел тощо.

Приклади джерел – див. вище.

б) стисло законспектувати знайдену інформацію (3–4 сторінки).

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ ДО ТЕМ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

(виконуються магістрантом
в разі необхідності отримання додаткових балів)

Форма звітності: Виступ із конспектом / власним твором (есе) та / або відеопрезентацією на семінарі, конференції для молодих науковців чи на іншому науковому заході.

Термін виконання: Впродовж навчального семестру.

Перевірка: підготовлені магістрантами конспекти та / або відео-презентації перевірятимуться викладачем протягом навчального семестру у спеціально визначений ним час.

Тема 1. Музеезнавство як культурологічна дисципліна

Для магістрантів заочного відділення

Робота з науковою літературою та підготовка виступу (за можливості з використанням відеопрезентації) (може принести магістранту до 5 балів):

а) самостійно ознайомитися з біографією та поглядами видатного вітчизняного чи зарубіжного музеолога (на вибір магістранта);

б) підготувати повідомлення, присвячене життю та діяльності цього музеолога (тривалість 7–10 хвилин);

в) виступити з повідомленням та (за потреби) відповісти на питання учасників обговорення виступу.

Тема 3. Генеза музейної справи

Для магістрантів заочного відділення

Написання реферату, присвяченого протомузейним традиціям епох Античності або Середньовіччя (10–12 сторінок) (може принести магістранту до 7 балів).

■ ■ ■ ➔ Рекомендовані теми рефератів

1. Скарбниці єгипетських фараонів.
2. Колекціонування в Давній Індії.
3. Храміві скарбниці Давнього Китаю.
4. Зібрання артефактів у Давній Японії.
5. Протомузейна справа на теренах арабо-мусульманського Сходу.
6. Колекціонування у Візантії.

Тема 4. Музейна справа за доби раннього Модерну: постання музеїв сучасного типу

Для магістрантів заочного відділення

Робота з науковою літературою та підготовка виступу (за можливості з використанням відеопрезентації) (може принести магістранту до 5 балів):

а) самостійно ознайомитися з біографією та поглядами музеографа, автора терміну «музеографія» Каспара Найкеля (Каспара Фрідріха Єнкеля);

б) підготувати повідомлення, присвячене життю та діяльності цього мислителя (тривалість 7–10 хвилин);

в) виступити з повідомленням та (за потреби) відповісти на питання учасників обговорення виступу.

Тема 5. Розвиток музейної справи у 18–19 ст.

Для магістрантів заочного відділення

Робота з науковою літературою та підготовка виступу (за можливості з використанням відеопрезентації) (може принести магістранту до 6 балів):

а) самостійно ознайомитися з біографією видатного новоєвропейського колекціонера Ганса Слоуна та з історією заснованого за його ініціативи Британського музею;

б) підготувати повідомлення, присвячене життю та діяльності цього мислителя (тривалість 10–15 хвилин);

в) виступити з повідомленням та (за потреби) відповісти на питання учасників обговорення виступу.

Тема 6. Музеї світу у 20– на поч. 21 ст.

Для магістрантів стаціонарного відділення

1. Написання реферату, присвяченого музейним традиціям Новітньої доби (15–20 сторінок) (може принести магістранту до 7 балів).

■➔ *Рекомендовані теми рефератів*

1. Ганна Галлуп та феномен дитячого музею.
2. Національний центр мистецтва і культури імені Ж. Помпиду.
3. Місто науки і техніки Ла Віллет.
4. Екомузеї Франції.
5. Інтегровані музеї.
6. Діяльність музеїв світу за умов пандемії.
7. Рейтинг музейної установи в сучасному світі.

2. Написання музеєзнавчого есе (може принести магістранту до 10 балів):

До одного з семінарських занять / наукових заходів (за домовленістю з викладачем) написати есе (обсяг 2–3 сторінки) на тему «Моє бачення музею майбутнього».

У творі обов'язково слід:

- узагальнити отримані знання про музеї та музейну справу, про її специфічні риси та призначення;
- навести та проаналізувати кілька (3–5) конкретних прикладів інновацій у сфері музейництва;
- висловити власну аргументовану думку щодо можливих перспектив розвитку музеїв та музейної справи.

Критерії успішності студентського есе:

- належний обсяг (2–3 сторінки – до 6 тисяч друкованих знаків із пробілами);
- вияв самостійності магістранта в роздумах та у висновках;
- наявність послідовності в розвитку думки та її достатньої обґрунтованості;
- наявність базових понять навчального курсу (не менше 5), доречно використаних магістрантом;
- наявність чітких висновків наприкінці твору.

Багато, щоб автор есе виступив із своїм твором перед слухацькою аудиторією (магістрантів, викладачів, учасників конференції та ін.), послуговуючись спеціально підготовленою відеопрезентацією, яка б ілюструвала його розповідь. (Відеопрезентація готується, якщо в магістранта є така можливість). Викладач курсу має в той чи інший спосіб ознайомитися з есе, оцінити цей твір та здійснити його стислий аналіз, а також (за потреби) висловити свої враження від прочитаного, спілкуючись із магістрантами.

Для магістрантів заочного відділення

Написання музеєзнавчого есе (може принести магістранту до 10 балів).

До одного з семінарських занять / наукових заходів (за домовленістю з викладачем) написати есе (обсяг 2–3 сторінки) на тему «Мое бачення музею майбутнього».

(Про вимоги до цього твору див. вище).

Тема 7. Музейна справа в Україні

Для магістрантів стаціонарного відділення

Підготовка низки питань та сценарію для проведення інтелектуального змагання з музеєзнавства (може принести магістранту до 10 балів):

а) самостійно опрацювавши навчальну, наукову та науково-популярну літературу з історії та сьогодення вітчизняних музейних та музеологічних традицій, виділити цікаві, вражаючі та захопливі факти, проблеми, думки відомих музеологів тощо;

б) на основі знайдених матеріалів (а також власних вражень, отриманих під час відвідання музеїв України) підготувати низку цікавих питань (не менше 20), які можна використати під час інтелектуального змагання на підсумковому занятті;

в) розробити сценарій ігрового заходу для юних дослідників, під час якого використовуються підготовлені питання;

г) бажано не пізніше передостаннього семінарського заняття продемонструвати підготовлені питання та сценарій ігрового заходу викладачеві, який оцінює виконану роботу, вносить певні корективи та (за потреби та можливості) відбирає питання для підсумкового інтелектуального змагання. (Такий різновид спілкування з магістрантами цілком доречно проводити в музейній експозиції, запрошуючи її так або інакше залучаючи до гри студентів, учнів старших класів, викладачів, науковців, співробітників музеїв та ін.).

Для магістрантів заочного відділення

Підготовка відеопрезентації (може принести магістранту до 10 балів):

а) послуговуючись навчальною, науковою, науково-популярною літературою, аудіо-, фото- та / або відеоматеріалами й власними враженнями, отриманими під час відвідання будь-якого музею України, підготувати відеопрезентацію (тривалість 5–10 хвилин), яка розповідає про цей культурний заклад, його історію, сучасний стан, експозиції, наукову діяльність його співробітників, участь у міжнародних проектах тощо;

б) продемонструвати створену відеопрезентацію іншим магістрантам та / чи викладачу, супроводжуючи показ власним коментарем, та відповісти на можливі питання глядачів.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (для магістрантів стаціонарного відділення – 2 години)

Тема 1. Музеєзнавство як культурологічна дисципліна

■ *Мета*

- з'ясувати сутність та функції музеєзнавства як наукової дисципліни;
- довести справедливність висновку про культурологічний статус музеєзнавчих студій;
- ознайомитися з базовими поняттями музеєзнавства;
- зрозуміти відмінність між музеєзнавством (музеологією) та музеографією;
- визначити структурні компоненти музеєзнавчої науки;
- вдосконалити навички опрацювання наукових текстів;
- розвинути вміння формулювати проблемні питання, брати участь у наукових дискусіях на музеєзнавчі теми, правильно висловлювати власні аргументовані судження, дотримуватися етикету наукового спілкування.

■■■➔ *План*

1. Музеєзнавство як наука: історія і сучасний стан.
2. Об'єкт, предмет та методи музеєзнавства. Основні поняття дисципліни («музей», «музейний предмет», «музейна справа» тощо).
3. Структура музеєзнавства та його місце в системі наук.

📌 *Основні поняття:* музеєзнавство, музеографія, музеологія, музей, музейний предмет, музейна справа, історія музейної справи, методика музейної справи, музеєзнавча освіта.

Основна література

Навчальна література

Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.

Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства. Запоріжжя: ТОВ ЛПІСЛТО, 2015. 180 с.

Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / пер. з нім. В. Лозинський [та ін.]. Львів: Літопис, 2005. 629 с.

Лавренко В. С. Практичне музеєзнавство. Дніпро: Ліра, 2023. 116 с.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с.

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с.

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с.

Токарев С. А. Музеєзнавство: Навчально-методичний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2024. 112 с.

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник. ПП Мошек М. І., 2010. 352 с.

Література

Бондарець О. В. Структура музеєзнавства: актуальні проблеми розвитку науки. *Наукові записки НаУКМАА*. 2017. Т. 191. С. 72–78.

Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст. Київ: Златограф, 2004.

Руденко С. Б. Методологія та методика музеєзнавства. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2008. Вип. 9. С. 90–97.

Руденко С. Б. Музей як технологія: Монографія. Київ: Вид-во Ліра-К, 2021. 436 с.

Додаткова література

Методичні рекомендації з дисципліни «Основи музеєзнавства» для студентів напряму підготовки 6.020107 «Туризм» денної та заочної форм навчання / укл.: М. В. Белікова. Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. 38 с.

Навчально-методичний посібник з музеєзнавства для студентів-бакалаврів спеціальності 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа / розробник Г. М. Савчук. Львів: УАД, 2019 р. 62 с.

Електронний ресурс

Бондарець О. В. Структура музеєзнавства: актуальні проблеми розвитку науки. *Наукові записки НаУКМАА*. 2017. Т. 191. С. 72–78. URL: ekmair.ukma.edu.ua/...Bondarets_Structura_muzeieznavstva

Медникова Г. С. Музеологія. *Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-69872>

Музеєзнавство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Музеєзнавство>

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://westudents.com.ua/.../247-muzeznavstvo_rutinskiy

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с. URL: elibrary.kubg.edu.ua/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6621_01.pdf

Питання для самоконтролю

1. Що саме являє собою музеєзнавство (музеологія)?
2. Яким терміном позначається дисципліна, яка виступила попередницею музеєзнавства (музеології)?
3. Що Вам відомо про основні віхи історії музеєзнавства (музеології)?
4. Які функції має виконувати музеєзнавча наука?
5. Як доцільно визначати об'єкт та предмет музеєзнавства (музеології)?
6. Якими методами послуговуються музеєзнавці (музеологи)?
7. Які базові поняття музеєзнавства (музеології) Ви знаєте?
8. В чому полягають особливості структури музеєзнавчої науки?
9. Які компоненти дослідники виділяють у структурі загального музеєзнавства?
10. Які складові має теоретичне музеєзнавство?
11. В чому полягає призначення спеціального музеєзнавства?
12. З якими науками пов'язане музеєзнавство (музеологія)?

►► Темі для дискусії

1. Чи доцільно на нинішньому етапі розвитку знань про музеї та музейну справу відмовитися від використання терміну «музеєзнавство» та замінити його терміном «музеологія» («нова музеологія»)?

2. Чи правильно вести мову про культурологічний характер музеєзнавства (музеології)?

3. Чи обов'язково вивчати музеєзнавство (музеологію) майбутнім культурологам?

4. Чи потрібно, вивчаючи курс «Практичне музеєзнавство», приділяти увагу історії та теорії музейної справи?

(Під час пошуку відповіді на ці дискусійні питання, групу магістрантів доречно поділити на дві частини / команди, які намагатимуться доводити протилежні думки; науковий диспут має завершитися традиційним підбиттям підсумків та оцінкою виступів, а також спільно узгодженим вірним висновком).

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

до теми № 1

(виконуються магістрантом
в разі необхідності отримання додаткових балів)

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

Написання реферату, присвяченого музею як соціокультурному феномену (10–12 сторінок) (може принести магістранту до 3 балів).

■■■➔ Рекомендовані теми рефератів

1. Видатні музеографи доби Модерну: основні віхи життя та науковий доробок.
2. Й. Грассе як «батько» музеології.
3. Музеєзнавство в Україні: загальний огляд.
4. Музеєзнавча освіта в сучасній Україні.
5. Музеологія та культурологія.
6. Музеологія та історія й спеціальні історичні дисципліни.
7. Музеологія та психологія.
8. Музеологія та педагогіка
9. Музеологія та мистецтвознавство.
10. Музеологія та естетика.
11. Музеологія та релігієзнавство й теологія.
12. Концепції музеології кінця ХХ – початку ХХ ст.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 2-3
(4 години)

(для магістрантів заочного відділення – 1 година)

Тема 2. Музей як культурно-освітня та науково-дослідна установа

■ Мета

- глибше ознайомитися з історією терміну «музей»;
- зрозуміти сутність музею в сучасному сенсі цього слова;
- з'ясувати, в чому вбачається соціокультурне призначення музейної установи;
- виділити критерії для класифікації музеїв у сучасному світі;
- ознайомитися з новітніми тенденціями розвитку сучасного музейництва;
- з'ясувати вплив музею на суспільне буття та вплив суспільства на розвиток музейної справи;
- вдосконалити навички опрацювання наукових текстів;
- розвинути вміння формулювати проблемні питання, брати участь у наукових дискусіях на музеєзнавчі теми, правильно висловлювати власні аргументовані судження, дотримуватися етикету наукового спілкування.

■■■➔ План

1. Музей як соціокультурний інститут:
  - Історія поняття «музей»;
  - Феномен музею класичного типу;
  - Соціальні функції музеїв. Музейна комунікація;
  - Класифікація музеїв.
2. Основні напрями, види та організація роботи в музеї (загальний огляд).
3. Музей кінця ХХ – початку ХХІ ст.: традиції та інновації.
4. Музеї та суспільство. Взаємодія музейних інституцій із місцевими громадами.

📌 Основні поняття: музейна комунікація, державний музей, історичний музей, меморіальний музей, природничо-науковий музей, художній музей, музей-ансамбль, музей-заповідник, шкільний музей, екомузей, громадський музей, приватний музей, музейні дослідження, музейна педагогіка, музейна соціологія, музейна інформатика.

Основна література

Навчальна література

Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.

Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства. Запоріжжя: ТОВ ЛПСПЛТО, 2015. 180 с.

Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / пер. з нім. В. Лозинський [та ін.]. Львів: Літопис, 2005. 629 с.

Лавренко В. С. Практичне музеєзнавство. Дніпро: Ліра, 2023. 116 с.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с.

Салата О. О. Основи музеєзнавства: науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с.

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с.

Сучасні музейні практики: Методичні рекомендації до навчальної дисципліни / Укладачі Марцин С. О., Нестеренко Н. П. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 13 с.

Токарев С. А. Музеєзнавство: Навчально-методичний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2024. 112 с.

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник. ПП Мошек М. І., 2010. 352 с.

Література

Демченко С. Музей та початкова школа: практичний досвід взаємодії. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 185–194.

Зоць Т. Місцева громада в музеї: від пасивності до партиципативності. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 90–94.

Ідема Й. Як ходити до музею / пер. з англ. О. Якименко. Харків, 2019. 132 с.

Ковальчук Є. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції. *Волинський музейний вісник. Наук. зб.* Вип. 3. Луцьк, 2012. С. 17–22.

Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 32–53.

Луцька В. Музей ХХІ сторіччя: особисте бачення. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11-12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 70-75.

Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. Дніпропетровськ, 1999. 218 с.

Пономаревська О. Нові вектори розвитку музейної справи: проблеми і перспективи. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 226-230.

Ральченко І. А що сьогодні в музеї? *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11-12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 105-109.

Руденко С. Б. Музей як технологія: Монографія. Київ: Вид-во Ліра-К, 2021. 436 с.

Синичків Ю. Тенденція розвитку та загальна структура віртуального 3D музею. *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 46-53.

Сошніков А. О. Філософсько-концептуальне осмислення сутності музею як соціокультурної інституції в епоху Постмодерну. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Філософія»*. 2017. Вип. 48 (частина I). С. 3-7.

Тобелем Жан-Мішель. Нова епоха музеїв. Культурні установи перед викликом менеджменту / пер. з французької З. Борисюк, П. Таращука, С. Тевольде. Київ, 2018. 320 с.

Федорова Л. Л. До історії національних форм музейництва в Україні: Київський художньо-промисловий і науковий музей. *Сумська старовина*. 2011. №№ XXXIII-XXXIV. С. 53-70.

Чабак Л. Музей в громаді: проблеми та виклики експонування творів мистецтва. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 219-225.

Додаткова література

Бабич Л. Корюківський музей як культурно-освітній центр та відкритий громадський простір. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11-12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 95-99.

Ганнусенко Н., Ляпін О., Мацейків Т. та ін. Шкільні музеї: Навчально-методичний посібник. Київ: Радянська школа, 1991. 111 с.

Коцюбинська Н. Мистецькі проекти у просторі меморіального музею (з досвіду роботи Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. Коцюбинського). *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11-12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 110-115.

Лебідь Т. П. Проблеми цифровізації пам'яток та електронного обліку музейних колекцій. *Вісник Книжкової палати*. 2024. Вип. 1. С. 40–46.

Лебідь Т. П. Трансформаційні процеси сучасної музейної справи (на прикладі музеїв Вінниччини). *Наукові проекти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ*. 2022. С. 285–287.

Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського у 2010 році. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 13. Чернігів, 2011. С. 33–47.

Линюк Л., С. Лаєвський. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського у 2011 році. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 84–102.

Ярмуш О. Сосницький літературно-меморіальний музей О. П. Довженка в контексті життя краю. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 100–104.

Електронний ресурс

Музей. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Музей>

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеезнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://westudents.com.ua/.../247-muzeznavstvo_rutinskiy

Салата О. О. Основи музеезнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с. URL: elibrary.kubg.edu.ua/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf

Скус О. В. Основи історичного музеезнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6621_01.pdf

Сошніков А. О. Філософсько-концептуальне осмислення сутності музею як соціокультурної інституції в епоху Постмодерну. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Філософія»*. 2017. Вип. 48 (частина І). С. 3–7. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/287>

Питання для самоконтролю

1. Яким сенсом за доби Античності сповнювалося слово «мусейон»?

2. Коли саме з'являється концепція публічного музею? Що спричинило появу цієї концепції?

3. Які сучасні визначення терміну «музей» Вам відомі?

4. Які соціокультурні функції виконує музейна установа? Чи можна прогнозувати розширення кола її функцій?

5. Що таке музейна комунікація? Коли та завдяки кому цей термін з'явився в науковому вжитку?

6. Які саме підходи до розробки класифікації музеїв Ви знаєте?

7. Які конкретні напрями та види діяльності співробітників музею існують?

8. Які структурні підрозділи (відділи) має сучасна музейна установа?

9. Що Вам відомо про інновації, які впроваджуються в царину музейної справи в першій чверті XXI століття?

10. Як саме держава та місцеві громади впливають та можуть впливати на діяльність музею?

11. Як саме музей може стати чинником політичного життя та державотворення?

►► *Теми для дискусії*

1. Термін «музей» свого часу вибором першість у «змаганні» різних понять, якими позначалися колекції та місця їх збереження. Чи можна прогнозувати, що в майбутньому це поняття-переможець поступиться якомусь іншому поняттю? Яким новим терміном можна замінити термін «музей» і чи потрібно вдаватися до такої заміни?

2. Чи можна припустити, що феномен музею в культурі людства міг не з'явитися взагалі?

3. Чи доцільно перетворювати музей на розважальну інституцію? Яким має бути співвідношення між «розважальністю» та «науковістю» в діяльності сучасної музейної установи?

4. Чи може зникнути традиційний музей у майбутньому? Яка установа гіпотетично може прийти йому на зміну?

(Під час пошуку відповіді на ці дискусійні питання, групу магістрантів доречно поділити на дві частини / команди, які намагатимуться доводити протилежні думки; науковий диспут має завершитися традиційним підбиттям підсумків та оцінкою виступів, а також спільно узгодженим вірним висновком).

САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 2

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

Робота з науковим дослідженням:

а) самостійно опрацювати наукову статтю:

Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. Vol. 3, No. 1, 2016. P. 21–24 (Див.: URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jan/7724/6.pdf>).

б) знайти відповіді на наступні питання:

- В чому, на думку сучасних дослідників, полягає сутність музейної комунікації?

- Про які саме зміни в музейній справі йдеться в цьому дослідженні?

в) стисло законспектувати викладені думки (2–3 сторінки);

г) аргументовано висловити свою згоду та / або незгоду з цими роздумами, запропонувавши власне бачення проблеми (1–2 сторінки наприкінці конспекту).

(Підготовлений магістрантом конспект викладач перевіряє й оцінює наприкінці навчального семестру на останньому практичному занятті чи безпосередньо на заліку).

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 2

(виконуються магістрантом
в разі необхідності отримання додаткових балів)

Для магістрантів заочного відділення

Написання реферату, присвяченого музею як соціокультурному феномену (10–12 сторінок) (може принести магістранту до 3 балів).

■■■➔ *Рекомендовані теми рефератів*

1. Античні «мусейони» та сучасні музеї: спільні та відмінні риси.
2. Визначення понять «музей» та «музейна справа» у нормативних документах.
3. Термін «музейна комунікація»: введення до наукового вжитку, сенс, традиції та перспективи використання.
4. Виникнення музею сучасного типу.
5. Музей ХХІ століття: проблеми, досягнення, перспективи розвитку.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4
(2 години)

(для магістрантів заочного відділення – 1 година)

Тема 8. Науково-фондова робота в музейних установах

■ Мета

- зрозуміти смисл поняття «музеєфікація»;
- з'ясувати, в чому полягає сутність та призначення фондів музейної установи;
- ознайомитися зі способами комплектування музейних фондів;
- дізнатися про процедуру взяття якогось предмету на облік та зберігання в фондах музею;
- ознайомитися з різновидами музейних предметів;
- визначити принципи створення каталогів музейних предметів;
- вдосконалити навички опрацювання наукових текстів;
- розвинути вміння формулювати проблемні питання, брати участь у наукових дискусіях на музеєзнавчі теми, правильно висловлювати власні аргументовані судження, дотримуватися етикету наукового спілкування.

■■■➔ План

1. Феномен музеєфікації.
2. Музейні фонди та їх наукова організація.
3. Комплектування фондів музею.
4. Облік та зберігання музейних фондів (атрибуція музейних предметів, ведення документації, реставраційні роботи тощо).
5. Каталоги музейних предметів: різновиди, специфіка, основні принципи створення.

📌 Основні поняття: музеєфікація, типовий музейний предмет, унікальний музейний предмет, експонат, старожитність, реліквія, меморія, раритет, фонди музею, музейна колекція, музейне зібрання, облік музейних фондів, одиниця обліку, комплектування музейних фондів, атрибуція, реставрація, каталог музейних предметів.

Основна література

Навчальна література

Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.

Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства. Запоріжжя: ТОВ ЛПІСЛТО, 2015. 180 с.

Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / пер. з нім. В. Лозинський [та ін.]. Львів: Літопис, 2005. 629 с.

Гаврилюк С. В. Фондова та науково-дослідна робота музеїв: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Луцьк, 2023. 93 с.

Лавренко В. С. Практичне музеєзнавство. Дніпро: Ліра, 2023. 116 с.

Міщук Г. А., Хададова М. В. Музейна практика. Посібник до проведення музейної практики для студентів історичного факультету. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2018. 84 с.

Пушкар Н. Ю. Науково-фондова робота в музеї. Методичні рекомендації. Луцьк, 2010. 28 с.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с.

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с.

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с.

Токарев С. А. Музеєзнавство: Навчально-методичний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2024. 112 с.

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник. ПП Мошек М. І., 2010. 352 с.

Література

Авдєєва Т., Головка О. Експонати Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського у колекції Музею історії Полтавської битви. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 170–172.

Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917–1990 рр.). Київ: Вища школа, 1991. 274 с.

Арендар Г. Меморії архієпископа Іларіона (Рогалевського) в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 38–46.

Арендар Г., Ситий І. Реліквії Л. Глібова в Чернігівському історичному музеї імені В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 7. Чернігів, 2006. С. 129–151.

Арендар Г. Церковні старожитності В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 8. Чернігів, 2007. С. 3–8.

Березова С. Предмети з клеймами м. Чернігова в колекції Музею історичних коштовностей України. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 127–128.

Блакитний М. Реліквії російсько-французької війни 1812 р. в колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Шабля генерала В. Костенецького. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 39–40.

Гончаренко В. Кераміка Олешні та Грабова у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. Твори І. І. Бібіка. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 8–46.

Гончаренко В. Кераміка Олешні та Грабова у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. Частина II. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 3–31.

Гончаренко В. Розповідь музейного предмета. Підставка для книг. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 54–55.

Гриценко М. Образи України в живописній спадщині ХІХ – початку ХХІ ст. Від колекції Чернігівського історичного музею до сучасного зібрання Чернігівського художнього музею. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 71–77.

Діденко С., Шевченко О. Колекція зброї та військового спорядження Національного музею історії України. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 220–223.

Доскалюк В. Проблеми та досвід атрибутування музейних предметів в експозиційній діяльності Музею мистецтв Прикарпаття. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 230–239.

Дьяконова Є. Реставрація та атрибуція української ікони «Богоматір Одигітрія» др. пол. ХVІІ ст. із зібрання Бахмутського краєзнавчого музею. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 240–244.

Журавльова Т. «Космічна» колекція в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 141–152.

Журавльова Т., Бондар О. Трактор «Запорожець». *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 115–122.

Зайченко В. Меморії А. М. Миклашевського у збірці Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 85–87.

Зайченко В. Плахти Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 11. Чернігів, 2009. С. 5–22.

Исаєнко О. До історії упорядкування Б. Д. Грінченком Каталогу українських старожитностей В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 122–130.

Качанівка. Альбом автографів / Авт.-упоряд. С. Половнікова. Київ: Темпора, 2010. 328 с.

Кепін Д. Музеєфікація об'єктів археологічної спадщини в Європі (на прикладі пам'яток первісної культури). Київ, 2005. 176 с.

Климова К. Документи Національного архівного фонду в музеях України: принципи класифікації та обліку. *Студії з архівної справи та документознавства*. Київ, 1996. Т. 1. С. 13–20.

Ковалевська О. «Галаганівська» колекція крізь призму матеріалів особового фонду В. І. Маслова та сучасних музейних збірок Чернігівщини. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 151–157.

Кондратенко Н. Діяльність Миргородської художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя та її відображення у колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. I. Чернігів, 2017. С. 106–116.

Линюк Л. Філателістична Шевченкіана Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 53–56.

Луцька В. Раритети з Вейсбахівки. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 61–66.

Палатна С. Реліквії роду Безбородьків. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 113–114.

Рахно О. Чернігівські земці і формування фондів Музею українських старожитностей В. В. Тарновського (за матеріалами земських видань). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 131–137.

Сита Л. Матеріали О. В. Шекуна у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 54–60.

Ситий І. Каталог матриць особистих печаток XVIII – поч. ХХ століть в Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 22–27.

Тонких Н. Твори А. І. Колошина у чернігівських зібраннях. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 47–60.

Федевич Л. Українські старожитності з колекції О. Гансена у фондах Сумського обласного художнього музею імені Никанора Онацького. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 115–121.

Хмелевська А. В., Стрижова В. Г., Капучак І. О. Організація обліку в музейних установах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. Т. 1. С. 191–196.

Черненко О. Археологічна колекція Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського (1896–1948 рр.). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 9. Спецвипуск 1. Чернігів, 2007. 136 с.

Чернігівський художній музей: Альбом / Авт.-упоряд. В. М. Величко. Київ: Мистецтво. 1988. 112 с.

Рябчикова Ф. Д. Чи потрібен Україні зведений каталог Музейного фонду України? *Праці Центру пам'яткознавства*. Вип. 29. Київ, 2016. С. 254–263.

Шумська Н. Живописна Шевченкіана з колекції Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. І. Чернігів, 2017. С. 160–169.

Юрченко Н. Реставрація та стилістичні особливості ікони «Богоматір Печерська з вибраними святими» з колекції Сумського художнього музею імені Никанора Онацького. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 138–140.

Електронний ресурс

Гаврилюк С. В. Фондова та науково-дослідна робота музеїв: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Луцьк, 2023. 93 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22060/1/havryliuk_fond.pdf

Музейні фонди. URL: http://megalib.com.ua/content/4379_3_Muzeini_fondi.html#google_vignette

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://westudents.com.ua/.../247-muze-znavstvo_rutinskiy

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с. URL: elibrary.kubg.edu.ua/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6621_01.pdf

Фонди Національного музею історії України. URL: <https://old.nmiu.org/pro-muzei/fondy-muzeiu>

Питання для самоконтролю

1. Що таке музеєфікація?
2. Яким сенсом сповнюється поняття «музейні фонди»?
3. Що Вам відомо про експозиційний фонд музею?
4. Які методи наукового комплектування музейних фондів виділяються дослідниками?
5. Що таке музейний предмет? Які різновиди музейних предметів Ви знаєте? Чим відрізняється музейний предмет від експоната?
6. Які форми наукового комплектування музейних фондів Вам відомі?
7. Про які етапи наукового комплектування музейних фондів ведуть мову музеєзнавці?
8. Що таке облік музейних фондів та які етапи він має?
9. Як створюються музейні каталоги?
10. Як забезпечується належне збереження музейних предметів?

►► *Теми для дискусії*

1. Чи можливо всі музейні предмети, що знаходяться у фондах якоїсь установи, перетворити на експонати? Чи буде доцільним таке перетворення?
2. Чи можна стверджувати, що типових музейних предметів як таких по суті не існує, а всі вони є унікальними?
3. Чи буде доречним під час процедури обліку музейних пам'яток уникнути етапу інвентаризації (кодифікації)?
4. «Фонди – душа музею», – зазначає сучасна музеєзнавиця, головна зберігач фондів Музею Юлія Словацького Оксана Зуб. Чи погоджуєтеся Ви з такою думкою?

(Під час пошуку відповіді на ці дискусійні питання, групу магістрантів доречно поділити на дві частини / команди, які намагатимуться доводити протилежні думки; науковий диспут має завершитися традиційним підбиттям підсумків та оцінкою виступів, а також спільно узгодженим вірним висновком).

САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 8

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

Робота з науковим дослідженням:

а) самостійно опрацювати наукову статтю:

Рябчикова Ф. Музейний фонд України: історія та сутність поняття, правова дефініція. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 7. С. 154–166. (Див.: URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17570/1/Riabchykova_nauk_visnyk_2019_7_154_166.pdf).

б) знайти відповіді на наступні питання:

- Якою є історія поняття «державний музейний фонд»?
- Коли й за яких обставин з'являється термін «Музейний фонд України»? Що позначається цим терміном?
- Яке авторське формулювання правової дефініції терміну «Музейний фонд України» пропонується у статті?

в) стисло законспектувати викладені думки (4–5 сторінок);

г) аргументовано висловити свою згоду та / або незгоду з висловленими думками, запропонувавши власне бачення відповідних проблем (1–2 сторінки наприкінці конспекту).

(Підготовлений магістрантом конспект викладач перевіряє й оцінює наприкінці навчального семестру на останньому практичному занятті чи безпосередньо на заліку).

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 8

(виконуються магістрантом
в разі необхідності отримання додаткових балів)

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділень

Проведення інтерв'ю з головним зберігачем / працівником фондів музейної установи (на вибір магістранта) (може принести магістранту до 5 балів):

а) домовитися з дирекцією / працівниками обраного музею про проведення означеного інтерв'ю (за потреби та за можливості в цьому здобувачеві освіти допомагає викладач);

б) підготувати перелік питань для інтерв'ю (7–10) та узгодити їх із викладачем;

в) проводячи інтерв'ю, магістрант має:

- дотримуватися дрес-коду та норм етики й етикету спілкування;*
- дотримуватися заздалегідь визначених часових меж (20–30 хвилин);*
- записувати / знімати процес інтерв'ю за допомогою диктофону / відеокамери.*

г) після проведення інтерв'ю записаний / відзнятий матеріал редагується; на одному із занять (за домовленістю з викладачем) із відредагованим матеріалом слід ознайомити викладача та (за можливості) всю магістрантську групу.

Викладач коментує та оцінює проведене інтерв'ю. Підготовлений матеріал доцільно скопіювати та зберігати в електронному архіві викладача / кафедри, на базі якої функціонує магістратура 034 – Культурологія, а згодом використовувати під час роботи з новими генераціями магістрантів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5-6
(4 години)

(для магістрантів заочного відділення – 1 година)

Тема 9. Експозиційна діяльність в музеях

■ Мета

- зрозуміти сенс понять «експозиція» та «експонат»;
- ознайомитися з різновидами експозицій у музейних установах;
- з'ясувати, як працюють фахівці, що займаються побудовою музейних експозицій;
- дізнатися про проектування експозицій та його види;
- скласти уявлення про взаємодію «науковості» та «художності» в межах музейних експозицій;
- з'ясувати, вихованню яких рис музейної аудиторії сприяє експозиція;
- вдосконалити навички опрацювання наукових текстів;
- розвинути вміння формулювати проблемні питання, брати участь у наукових дискусіях на музеєзнавчі теми, правильно висловлювати власні аргументовані судження, дотримуватися етикету наукового спілкування.

■■■➔ План

1. Музейні експозиції та методи їх побудови:
  - експозиція та експозиційні матеріали;
  - експозиція як основа музейної комунікації;
  - постійні та тимчасові експозиції. Проблема постійного оновлення музейної експозиції;
  - методи побудови експозиції.
2. Проектування музейної експозиції:
  - наукове проектування;
  - художнє проектування;
  - технічне і робоче проектування.
3. Естетосфера музейної експозиції.
4. Інформативно-евристичний та виховний потенціал музейних експозицій.

 Основні поняття: музейна експозиція, експозиційна робота, музейні виставки, експонат, експозиційний комплекс, копія, підробка, репродукція, макет, модель, діорама, голограма, музейна голографія, етикетка, тексти в експозиції, музейна вітрина, музейне проектування, тематико-експозиційний план, реекспозиція.

Основна література

Навчальна література

Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.

Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства. Запоріжжя: ТОВ ЛПСПЛТО, 2015. 180 с.

Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / пер. з нім. В. Лозинський [та ін.]. Львів: Літопис, 2005. 629 с.

Лавренко В. С. Практичне музеєзнавство. Дніпро: Ліра, 2023. 116 с.

Міщук Г. А., Хададова М. В. Музейна практика. Посібник до проведення музейної практики для студентів історичного факультету. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2018. 84 с.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с.

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с.

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с.

Токарев С. А. Музеєзнавство: навчально-методичний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2024. 112 с.

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник. ПП Мошек М. І., 2010. 352 с.

Література

Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею. *Historical and cultural studies*. 2015. Vol. 2. № 1. С. 13–17.

Березнюк Т. Особливості та специфіка побудови інтерактивних музейних експозицій. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музеєзнавство і пам'яткознавство*. 2018. № 1. С. 48–55.

Жданова Д. А. До питання влаштування та дизайнерсько-художнього оформлення експозиції. *Лаврський альманах*. 2008. Вип. 20. С. 133–137.

Іванова Д. О. Віртуальна експозиція – невід’ємна частина сучасного музею. *VI Луцьківські читання. Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луцькова). Матеріали науковопрактичного семінару 27 березня 2015 р.* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 89–92.

Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодні, перспективи. Дніпропетровськ, 1999. (стаття Скрипчинської Т. В. До питання створення нових експозицій в краєзнавчих музеях).

Сошнікова О. М. Предметно-експозиційний простір як провідна форма музейної комунікації. *VI Луцьківські читання. Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луцькова). Матеріали науковопрактичного семінару 27 березня 2015 р.* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 60–69.

Супонєва С. В., Годованська О. М. Музейна експозиція: генерування та варіативність. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* 2022. № 3. Том 33 (72). С. 112–116.

Шпорт Г. М. Психологічні аспекти сприйняття відвідувачами експозиції» (На матеріалах етнографічної виставки «...І на тім рушничкові, оживе все знайоме...»). *VI Луцьківські читання. Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луцькова). Матеріали науковопрактичного семінару 27 березня 2015 р.* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 121–135.

Яковець І. О. Музейна експозиція як специфічна інформаційно-художня структура. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва.* 2012. № 8. С. 46–50.

Додаткова література

Будзар М. Предмети домашнього вжитку родини Галаганів: від палацової зали до музейної експозиції. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць.* Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 102–112.

Ганнусенко Н., Ляпін О., Мацейків Т. та ін. Шкільні музеї: навч.-метод. посіб. Київ: Радянська школа, 1991. 111 с.

Готун І. А., Петраускас А. В., Коваль О. А. Давньоруські медуші: історичні реалії і музейна експозиція. *Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр.* Київ: ІА НАН України, 2013. Вип. 10. С. 48–55.

Доскалюк В. Проблеми та досвід атрибутування музейних предметів в експозиційній діяльності Музею мистецтв Прикарпаття. *Art Museum: минуле і сьогодні.* Збірник наук. статей. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 230–239.

Майданець-Баргилевич О., Саєнко Н. Монументально-декоративне мистецтво Олександра Саєнка в музеях Чернігівщини: принципи колекціонування та презентації. *Art Museum: минуле і сьогодні.* Збірник наук. статей. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 21–33.

Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). Курс лекцій. Київ: Вища школа, 1980. 120 с.

Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 432 с.

Хорошунова І. Деякі питання художнього оформлення музейної експозиції. Київ, 1959. 70 с.

Електронний ресурс

Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею. *Historical and cultural studies*. 2015. Vol. 2. № 1. С. 13–17. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranovska_Nadiia/Ekspozytsiina_robota_u_diialnosti_muzeiu.pdf?PHPSESSID=4nf255u88bofrn86iqdd00acj5

Експозиція. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Експозиція_\(виставка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Експозиція_(виставка))

Корнійчук М. Науковість і художньо-образна модель експозиції. URL: http://viam.org.ua/uk/704:Науковість_і_художньо-образна_модель_експозиції

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://westudents.com.ua/.../247-muzeznastvo_rutinskiy

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с. URL: elibrary.kubg.edu.ua/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6621_01.pdf

Супонєва С. В., Годованська О. М. Музейна експозиція: генерування та варіативність. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2022. № 3. Том 33 (72). С. 112–116. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/3_2022/17.pdf

Чибирак С. В. Експозиційно-виставкова робота музеїв. Робоча програма навчальної дисципліни. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. 20 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13126/1/2017rob_pr_ekspozyt1.pdf

Питання для самоконтролю

1. Що таке «музейна експозиція»?
2. Який предмет позначається терміном «експонат»?
3. В чому полягає сутність експозиційної діяльності в музейній установі?
4. Які види музейних експозицій існують?
5. Що Вам відомо про традиційні методи створення експозицій у музеях?

6. Про які різновиди проектування музейної експозиції ведуть мову дослідники?
7. Що таке тематико-експозиційний план? Які розділи він має?
8. Що Ви знаєте про пояснювальні тексти експозиції?
9. Які рекомендації щодо художнього оформлення музейних експозицій дають фахівці?
10. Яким повинен бути науково-інформаційний вимір експозиції в музеї?
11. Як саме музейна експозиція може сприяти морально-етичному та естетичному вихованню людини?
12. Які інноваційні проекти експозиційної роботи пропонуються дослідниками на початку XXI ст.?

►► *Теми для дискусії*

1. Чи можна погодитися з думкою, що експозиція є провідною формою музейної комунікації?
2. Від послуг яких митців при створенні музейної експозиції можна відмовитися? Чи можливо в цьому випадку відмовитися від послуг митців узагалі?
3. Чи доцільно, щоб усі експонати в музеї були оригіналами й у жодному разі не копіями?
4. Як саме фахівець-культуролог може допомогти створенню музейної експозиції?

(Під час пошуку відповіді на ці дискусійні питання, групу магістрантів доречно поділити на дві частини / команди, які намагатимуться доводити протилежні думки; науковий диспут має завершитися традиційним підбиттям підсумків та оцінкою виступів, а також спільно узгодженим вірним висновком).

САМОСТІЙНА РОБОТА

до теми № 9

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

1. Робота з методичними рекомендаціями щодо створення музейної експозиції в закладі середньої освіти:
  - а) *самостійно опрацювати наступні методичні матеріали:*
Все про створення шкільного музею. URL: <https://verolubovka.wixsite.com/museum/blank-9>
  - б) *стисло законспектувати викладені поради (3–4 сторінки);*

в) аргументовано висловити свою згоду та / або незгоду з висловленими думками, запропонувавши власне бачення відповідних проблем (1–2 сторінки наприкінці конспекту).

(Підготовлений магістрантом конспект викладач перевіряє й оцінює наприкінці навчального семестру на останньому практичному занятті чи безпосередньо на заліку).

2. Ознайомлення зі зразком тематико-експозиційного плану:

а) самостійно ознайомитися з Додатком 9 до Положення про організацію діяльності військових музеїв, музеїв (кімнат) бойових традицій у Збройних Силах України:

URL: <https://gov.lica.com.ua>

б) стисло законспектувати наведені рекомендації щодо створення й оформлення тематико-експозиційного плану (2–3 сторінки).

(Підготовлений магістрантом конспект викладач перевіряє й оцінює наприкінці навчального семестру на останньому практичному занятті чи безпосередньо на заліку).

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 9

(перше та третє завдання виконується магістрантом в разі необхідності отримання додаткових балів; друге завдання виконується магістрантом обов'язково)

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

1. Проведення інтерв'ю з співробітником науково-експозиційного / методичного відділу музейної установи (на вибір магістранта) (може принести магістранту до 5 балів):

Рекомендації щодо проведення інтерв'ю – див. вище.

2. Створення, показ та (за потреби та можливості) коментування відеопрезентації (10–15 хвилин), присвяченої особливостям експозиції будь-якої музейної установи України чи світу (на вибір магістранта) (може принести магістранту до 5 балів).

Перелік музеїв, експозиції яких рекомендуються для ознайомлення та аналізу

1. Лувр.
2. Британський музей.
3. Музей мистецтва Метрополітен.

4. Музей Соломона Гуттенгайма.
5. Бруклінський музей.
6. Дитячий музей Манхеттена.
7. Музей Орсе (Париж, Франція).
8. Музей Ваза (Стокгольм, Швеція).
9. Галерея старих майстрів (Дрезденська картинна галерея).
10. Музей Прадо.
11. Галерея Уффіці.
12. Австрійська галерея Бельведер.
13. Дитячий музей Мангеттена.
14. Музей природної історії (Лондон, Великобританія).
15. Національний музей Швеції.
16. Національний меморіал і музей 11 вересня (Нью-Йорк, США).
17. Музей теракотових воїнів (Китай).
18. Національна галерея Вікторії (Мельбурн, Австралія).
19. Американський музей природознавства (Нью-Йорк, США).
20. TeamLab Planets (Токіо, Японія).
21. Національний музей в Нью-Делі (Індія).
22. Національний музей образотворчих мистецтв (Ріо-де-Жанейро, Бразилія).
23. Рейксмузеум (Амстердам, Нідерланди).
24. Національний музей мистецтва (Мехіко, Мексика).
25. Монгольський національний історичний музей.
26. Музей Леонардо да Вінчі.
27. Музей Ван Гога (Амстердам, Нідерланди).
28. Музей Шерлока Холмса.
29. Будинок Ганни Франк (Амстердам, Нідерланди).
30. Національний музей Ганді (Нью-Делі, Індія)
31. Музей історичних коштовностей України
32. Національний музей Тараса Шевченка (Київ, Україна).
33. Чернігівський обласний історичний музей імені В. В. Тарновського.
34. Музей мистецтва давньої української книги (Львів, Україна).
35. Історико-меморіальний музей Іллі Рєпіна (Чугуїв, Україна)
36. Музей рідкісної книги імені Г. П. Васильківського (Ніжин, Україна).
37. Канівський музей Тараса Шевченка.
38. Мукачівський історичний музей.
39. Музей води (Київ, Україна).
40. Сумська міська галерея.
41. Одеський археологічний музей НАН України.
42. Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана.
43. Чернівецький скансен.

44. Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди (село Сквородинівка, Харківська область, Україна).
45. Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського.
46. Черкаський обласний художній музей.
47. Музей історії Дніпра (м. Дніпро, Україна)
48. Мезинський археологічний науково-дослідний музей імені В. Є. Куриленка (село Мезин, Чернігівська область, Україна).
49. Національний музей космонавтики імені Сергія Павловича Корольова (Житомир, Україна).
50. Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім»

3. Розробка власного проекту експозиції музею майбутнього, а також створення, показ та (за потреби та можливості) коментування відповідної відеопрезентації (8–10 хвилин) (може принести магістранту до 5 балів).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7-8
(4 години)

(для магістрантів заочного відділення – 1 година)

Тема 10. Культурно-освітня діяльність музеїв

■ **Мета**

- зрозуміти значення поняття «культурно-освітня діяльність»;
- ознайомитися з широким спектром напрямів культурно-освітньої діяльності сучасної музейної установи;
- дізнатися про феномен музейної екскурсії та вимоги до екскурсовода;
- розвинути власне вміння проводити екскурсії в музейній установі;
- з'ясувати, як саме сучасний музей може ефективно співпрацювати з іншими музеями, з іншими культурними установами, з науково-освітніми інституціями та ін.;
- ознайомитися з традиціями вивчення музейної аудиторії та із пропонованими фахівцями методами взаємодії з нею;
- скласти уявлення про чинники рейтингу музею в сучасному світі та про шляхи його підвищення;
- вдосконалити навички опрацювання наукових текстів;
- розвинути вміння формулювати проблемні питання, брати участь у наукових дискусіях на музеєзнавчі теми, правильно висловлювати власні аргументовані судження, дотримуватися етикету наукового спілкування;
- розвинути вміння злагодженої та успішної командної роботи (в разі проведення інтелектуального змагання).

■■■➔ **План**

1. Поняття «культурно-освітня діяльність» у світовому й вітчизняному музеєзнавстві.
2. Відділи пропаганди та науково-освітні відділи музеїв: спільні та відмінні риси.
3. Різновиди культурно-освітньої діяльності сучасних музейних установ (екскурсія, лекція, клуб, гурток, конкурс, «ніч у музеї», фестиваль, свято та ін.). Видавнича діяльність. Використання медійних засобів і соцмереж.

4. Культурно-освітнє співробітництво різних музеїв. Спільні проекти з іншими культурними закладами.

5. Доросла й дитяча музейна аудиторія: вивчення, взаємодія, заохочення. Феномен музейної педагогіки.

6. Культурно-освітня діяльність та рейтинг музейної установи.

 Основні поняття: культурно-освітня діяльність, пропаганда, науково-освітній відділ музею, музейна екскурсія, оглядова екскурсія, тематична екскурсія, екскурсійна справа, екскурсант, екскурсійний туризм, музейна аудиторія, «портфель екскурсовода», музейна педагогіка, інтерактивне заняття в музеї, мультимедійні засоби, партиципативність, музейне співробітництво, музейні форуми, музейні фестивалі.

Основна література

Навчальна література

Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.

Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства. Запоріжжя: ТОВ ЛПСПТО, 2015. 180 с.

Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / пер. з нім. В. Лозинський [та ін.]. Львів: Літопис, 2005. 629 с.

Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 178 с.

Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. Київ: Кондор, 2004. 166 с.

Лавренко В. С. Практичне музеєзнавство. Дніпро: Ліра, 2023. 116 с.

Міщук Г. А., Хададова М. В. Музейна практика. Посібник до проведення музейної практики для студентів історичного факультету. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2018. 84 с.

Основи екскурсознавства. *Основи туристичної діяльності: підручник* / Т. Г. Сокол; за заг. ред. В. Ф. Орлова. Київ: Грамота, 2006. С. 169–186.

Поколюдна М. М. Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків: ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2017. 180 с.

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с.

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с.

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с.

Токарев С. А. Музеєзнавство: Навчально-методичний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2024. 112 с.

Торяник В. М., Хрідочкін А. В., Джинджоян В. В. Екскурсологія: підручник. За заг. ред. проф. В. О. Негодченка. Дніпро: ДГУ, 2022. 370 с.

Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство: навч. посібник. Київ: Кондор, 2004. 204 с.

Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.

Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник. ПП Мошек М. І., 2010. 352 с.

Література

Анищенко О. О. Соціокультурна реабілітація інвалідів засобами музею. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 195–206.

Демченко С. Музей та початкова школа: практичний досвід взаємодії. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 185–194.

Екскурсологія. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму: монографія / В. К. Федорченко та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2013. С. 253–262.

Зоць Т. Місцева громада в музеї: від пасивності до партиципативності. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 90–94.

Камінська В. В. Музейні екскурсії: особливості проведення. *Педагогічний пошук*. 2023. № 3 (119). С. 85–89.

Коцюбинська Н. Мистецькі проекти у просторі меморіального музею (з досвіду роботи Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. Коцюбинського). *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 110–115.

Курач С. Інтерактивне заняття для школярів у межах музейної виставки відреставрованих експонатів. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 202–205.

Лаєвський С. Перші на першому (до перемоги Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського на I Всеукраїнському музейному фестивалі). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 7. Чернігів, 2006. С. 197–207.

Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського в 2009 році. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 79–92.

Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Гарновського у 2010 році. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 13. Чернігів, 2011. С. 33–47.

Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Гарновського у 2011 році. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 84–102.

Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Гарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 32–53.

Линюк Л. Чернігівський історичний музей імені В. В. Гарновського в 2008 р. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 11. Чернігів, 2009. С. 23–38.

Мазурик З. Музейне транскордонне співробітництво: реалії, проблеми та перспективи. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 12–17.

Маньковська Р. Музейна педагогіка: інноваційна технологія інтелектуального розвитку. *Краєзнавство*. 2019. № 3 . С. 238–251.

Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін.; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с.

Паніотова В. Інтерактивні форми взаємодії з відвідувачем як сучасні тенденції розвитку музею. *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 126–131.

Пономарєвська О. Нові вектори розвитку музейної справи: проблеми і перспективи. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 226–230.

Пристаї Г. Комунікативне партнерство бібліотек та музеїв: зміна формату, створення нових реалій. *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 23–36.

Процак Т. Впровадження інноваційних форм роботи з неповносправними відвідувачами в «Музеї Арсенал». *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 111–120.

Ральченко І. А що сьогодні в музеї? *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 105–109.

Трухан О. Сучасні засоби вивчення музейної аудиторії. Практичний досвід Чернігівського історичного музею імені В. В. Гарновського. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 76–81.

Додаткова література

Бабиш Л. Корюківський музей як культурно-освітній центр та відкритий громадський простір. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 95–99.

Бевз Л. Постать гетьмана Павла Скоропадського в історичній пам'яті сучасних українців (на прикладі відвідувачів Музею гетьманства). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 212–214.

Качанівка. Альбом автографів / Авт.-упоряд. С. Половнікова. Київ: Темпора, 2010. 328 с.

Лаєвський С. «Скарбниця української культури». Показчик. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 76–96.

Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу. Київ: НАКККіМ. 2015. 218 с.

Ярмуш О. Сосницький літературно-меморіальний музей О. П. Довженка в контексті життя краю. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 100–104.

Електронний ресурс

Виртосу І. Доступне мистецтво, або Як потрапити в музей? URL: <https://ud.org.ua/statti/257-dostupne-mistetstvo-abo-yak-potrapiti-v-muzej>
Екскурсія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Екскурсія>

Маньковська Р. Музейна педагогіка: інноваційна технологія інтелектуального розвитку. *Краєзнавство*. 2019. № 3. С. 238–251. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/169745/23-Mankovska.pdf?sequence=1>

Музей Ханенків презентує інклюзивний сайт. URL: <https://responsiblefuture.com.ua/muzej-hanenkiv-presentuvav-inklyuzivnij-sajt/>

Музей Шевченка працює для людей з особливими потребами. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/5672d190397c8/>

Навчальна програма гуртка «Юний музеєзнавець». URL: prostir.museum.ua/post/29304

Професійна майстерність екскурсовода. URL: <https://studfile.net/preview/9111804/>

Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://westudents.com.ua/.../247-muzeznavstvo_rutinskiy

Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с. URL: elibrary.kubg.edu.ua/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf

Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6621_01.pdf

Специфіка підготовки і проведення музейних екскурсій. URL: <https://studfile.net/preview/10043668/page:7/>

Сучасні музейні практики: Методичні рекомендації до навчальної дисципліни / Укладачі Марцин С.О., Нестеренко Н.П. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. 13 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/16510ae6-0870-40e7-be82-950895d15d09/content>

Тимошенко А. Музеї без перешкод: Як втілювати інклюзивні практики? URL: <https://korydor.in.ua/ua/opinions/muzei-bez-pereshkod.html>

Торяник В. М., Хрідочкін А. В., Джинджоян В. В. Екскурсологія: підручник. За заг. ред. проф. В. О. Негодченка. Дніпро: ДГУ, 2022. 370 с. URL: <http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/584/1/ЕКСКУРСОЛОГІЯ%202022.pdf>

Як відвідати наш Музей особам з інвалідністю (Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в Національному музеї Голодомору-геноциду). URL: <https://holodomormuseum.org.ua/accessibility/iak-vidvidaty-nash-muzej-osobam-z-invalidnistiu/>

Яковленко К. Як зробити музеї доступними для ветеранів: Музей Ханенків започатковує розмову про інклюзивність. URL: <https://suspilne.media/culture/654632-ak-zrobiti-muzei-dostupnimi-dla-veteraniv-muzej-hanenkiv-zapocatkovue-rozmovu-pro-inkluzivnist/>

Питання для самоконтролю

1. Що саме мається на увазі під поняттям «культурно-освітня діяльність»?
2. Які різновиди культурно-освітньої діяльності музейних працівників Вам відомі?
3. Що таке музейна екскурсія?
4. Які види екскурсій проводяться співробітниками музейної установи?
5. Чим саме оглядова екскурсія відрізняється від тематичної?
6. Як розробити музейну екскурсію?
7. Якими компетенціями повинен володіти професійний екскурсовод?
8. Які критерії успішності музейної екскурсії доцільно виділити?
9. В чому полягає різниця між лекціями, які читає співробітник музею, та лекціями, які читає викладач закладу вищої освіти?
10. Що саме являє собою популярний нині захід «ніч у музеї»?

11. Які гуртки можуть створюватися працівниками музейних установ?

12. Що таке музейний фестиваль? Як успішно організувати та провести цей захід?

13. Які рекомендації щодо вивчення музейної аудиторії пропонують фахівці?

14. Як успішно працювати з дитячою / підлітковою музейною аудиторією?

15. Як саме співробітник музею має проводити культурно-освітні заходи для людей із особливими потребами?

16. Якими є шляхи культурно-освітньої співпраці між музеєм та іншими музеями / іншими культурними закладами / науковими інституціями та ін.?

17. Як гідно підняти рейтинг музейної установи?

►► *Теми для дискусії*

1. Чи доречно, задля того, щоб зробити екскурсію цікавішою та популярнішою, вдаватися до її вульгаризації, зумисного блазнювання, кривляння, використання сороміцьких жартів тощо?

2. Чи обов'язково професійному музейному екскурсоводу бути професійним науковцем?

3. Чи обов'язково музейному співробітнику бути професійним екскурсоводом?

4. Чи можна високо підняти рейтинг музею зі «скромним» вмістом фондів?

(Під час пошуку відповіді на ці дискусійні питання, групу магістрантів доречно поділити на дві частини / команди, які намагатимуться доводити протилежні думки; науковий диспут має завершитися традиційним підбиттям підсумків та оцінкою виступів, а також спільно узгодженим вірним висновком).

САМОСТІЙНА РОБОТА до теми № 10

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

1. Робота з відеоматеріалом

а) ознайомитись із відеоматеріалом, присвяченим екскурсійному обслуговуванню людей із особливими потребами:

Інклюзивні екскурсії Одесою для людей з інвалідністю. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=bPLUIgZb2Fg>

б) стисло законспектувати пропоновані думки щодо екскурсійної роботи з людьми з особливими потребами (2–3 сторінки);

в) аргументовано висловити свою згоду та / або незгоду з висловленими думками, запропонувавши власне бачення відповідних проблем, а також указати, як саме наведені у відеоматеріалі пропозиції можуть посприяти роботі з людьми з інвалідністю як із музейною аудиторією (1–2 сторінки наприкінці конспекту).

(Підготовлений магістрантом конспект викладач перевіряє й оцінює наприкінці навчального семестру на останньому практичному занятті чи безпосередньо на заліку).

2. Робота з відеоматеріалом:

а) ознайомитись із відеоматеріалом, створеним співробітниками сучасних музейних установ (на вибір магістранта).

Приклади відеоматеріалів

Лекція «З історії пандемій» (2 частина). URL: <https://choim.org/лекція-з-історій-пандемій/>

Сергій Єфремов. Про Чернігів та чернігівців (Перша серія). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y3Qg7WszGEA>

Меморії Павла Полуботка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ksZmaIYtk7A>

Турецькі рушніці 18 – поч. 19 ст. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=F4nhkTWJKB0>

Поетичний Псалтир Теодора Корбе. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W-92ffK6vQA>

Страстна Седмиця. Гімнографія та іконографія Великих днів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MITs1N2aj2Y>

б) здійснити стислий (2–3 сторінки) аналіз відеоматеріалу (звернути увагу на його тривалість, текстовий супровід, музичне оздоблення, використані під час розповіді музейні предмети та експонати тощо);

в) аргументовано висловити свою оцінку переглянутого відеоматеріалу, відзначити його переваги та / або недоліки, запропонувати рекомендації щодо його вдосконалення (1–2 сторінки наприкінці конспекту).

(Підготовлений магістрантом конспект викладач перевіряє й оцінює наприкінці навчального семестру на останньому практичному занятті чи безпосередньо на заліку).

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ до теми № 10

(перше завдання виконується магістрантом
в разі необхідності отримання додаткових балів;
друге завдання виконується магістрантом обов'язково)

Для магістрантів стаціонарного та заочного відділення

1. Проведення інтерв'ю зі співробітником просвітницького відділу музейної установи (на вибір магістранта) (може принести магістранту до 5 балів):

Рекомендації щодо проведення інтерв'ю – див. вище.

2. Підготовка та проведення власної віртуальної екскурсії (може принести магістранту стаціонарного відділення до 5 балів, магістранту заочного відділення до 20 балів):

а) обравши вітчизняний чи зарубіжний музей (вибір магістранта попередньо узгоджується з викладачем), розробити оглядову відеоекскурсію цим музеєм (тривалістю 10–15 хвилин)

б) послуговуючись підготовленою відеопрезентацією, провести екскурсію для викладача та інших магістрантів.

Після проведення екскурсії викладач висловлює свої враження, аналізує та оцінює її.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ЗМАГАННЯ З ВОЛОДІННЯ ЗНАННЯМИ З МУЗЕЄЗНАВСТВА

На підсумковому практичному занятті (за потреби та можливості) проводиться інтелектуальне змагання, яке допоможе магістрантам повторити та краще засвоїти вивчений матеріал, а також (у разі виявлення високого рівня знань) отримати бонусні бали.

Викладач (чи його асистент) розділяє групу магістрантів на 2–3 команди та починає задавати всім командам одночасно питання (з підготовленого заздалегідь переліку питань із музеєзнавства). Протягом 1 (однієї) хвилини команди, обговорюючи питання (без послуговування допоміжними матеріалами, як-от конспектами, словниками тощо), мають знайти вірну відповідь на нього, а потім записати її на спеціальному аркуші, що здається викладачеві (чи його асистенту). Викладач оцінює відповідь та оголошує, яка команда впоралася із поставленим завданням. Аркуш для запису відповідей повертається команді: відбувається перехід до розгляду нового питання.

Бажано, щоб 1–2 питання для своїх суперників підготувала кожна команда (при цьому вітаються доречні й цікаві питання з використанням відео- чи аудіоматеріалів та ін.).

Після 10 (десяти) – 15 (п'ятнадцяти) раундів, під час кожного з яких команди шукали відповідь на 1 (одне) питання, викладач підбиває підсумок змагання й оголошує команду-переможницю. (Вельми доцільно, щоб за змаганням спостерігали запрошені на заняття гості, – наприклад, колеги викладача, музейні працівники, фахівці-екскурсоводи. Ці гості за бажанням можуть стати членами журі, брати участь у визначенні переможців та, звісно, задавати командам свої питання).

Учасники та учасниці команди-переможниці отримують максимальний бал за практичне заняття (4 (чотири)). Інші учасники та учасниці інтелектуального змагання отримують менші бали в залежності від того, з якою кількістю питань та наскільки успішно вони змогли впоратися.

Учасників та учасниць, які виявили особливу конструктивну активність, вражаючий інтелектуальний хист та володіння вивченим матеріалом, доцільно винагородити певним заохочувальним бонусом (додатковими балами, кількість яких визначається членами журі).

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ КУРСУ

«ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»

ОПИС ПРЕДМЕТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: підготовка магістрів	Галузь знань, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS: 3 Змістовних модулів: 2 Загальна кількість годин: 90 Тижневих годин: 4	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки Спеціальність 034 Культурологія освітньо- кваліфікаційного рівня <i>магістр</i>	Рік підготовки: 1 Семестр: 2 Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 14 годин (для магістрантів заочного відділення – 4 годин) Практичні: 16 годин (для магістрантів заочного відділення – 4 годин) Самостійна робота: 50 годин (для магістрантів заочного відділення – 72 години). Індивідуальні науково- дослідні завдання: 10 годин (для магістрантів заочного відділення – 10 годин). Вид контролю: <i>залік</i>

■ **Мета:** вивчення засновків музеєзнавства (музеології) як культурологічної дисципліни, а також історії, теорії та практики музейної справи в контексті світової та вітчизняної культур.

Завдання:

- формування в магістрантів цілісного уявлення про специфіку музеєзнавства (музеології) як культурологічної дисципліни, про його об'єкт, предмет, методи дослідження, зв'язок із іншими дисциплінами та структуру;

- ознайомлення здобувачів освіти з історією, теорією та практикою музейної діяльності, що включає в себе з'ясування сутності, різновидів та методів науково-дослідної, фондової, експозиційної та культурно-освітньої роботи в процесі розвитку світової та української культурних традицій;

- вивчення магістрантами понятійного апарату музеєзнавчих досліджень та музейної справи;

- ознайомлення здобувачів освіти з основами практичної діяльності музейних працівників та екскурсоводів;

- вивчення магістрантами принципів інтелектуального, морального та естетичного виховання 1) учнів дошкільних навчальних закладів, шкіл, гімназій та ліцеїв, здійснюваного в музейних установах за допомогою методів музейної педагогіки, а також 2) дорослої музейної аудиторії за допомогою методів музейної андрогогіки.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(для магістрантів стаціонарного відділення)

№ Теми	Тема	Кількість годин			Форми контролю	Максимальна кількість балів
		Лекції	Семінари	Самостійна робота		
Змістовий модуль 1.						
Основи музеєзнавства. Історія музейної справи.						
1	Музеєзнавство як культурологічна дисципліна	4	2		Перевірка роботи на семінарі. Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру)	5 2
2	Музей як культурно-освітня та науково-дослідна установа	-	4	5	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	10 1
3	Генеза музейної справи	2	-	5	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	1 1
4	Музейна справа за доби раннього Модерну: постання музеїв сучасного типу	2	-	5	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	1 1
5	Розвиток музейної справи у 18-19 ст.	2	-	5	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	1 2
6	Музеї світу у 20- на поч. 21 ст.	2	-	5	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	1 2
	Всього:	12	6	25	-	28

№ Теми	Тема	Кількість годин			Форми контролю	Максимальна кількість балів
		Лекції	Семінари	Самостійна робота		
Змістовий модуль 2.						
Музейна справа в Україні. Теорія та практика музейництва.						
7	Музейна справа в Україні	2	-	5	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	1* 1
8	Науково-фондова робота в музейних установах	-	2	5	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	5 2
9	Експозиційна діяльність в музеях	-	4	5	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка відеопрезентації (ІНДЗ). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	10 5 2
10	Культурно-освітня діяльність музеїв	-	4	10	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка віртуальної екскурсії (ІНДЗ). Перевірка конспекту самостійної роботи та аналізу відеоматеріалу (наприкінці семестру)	10 5 3
	Всього:	2	10	25		47
Форма модульного контролю: підсумкове тестове завдання (в разі необхідності) – до 10 балів						
	Всього:	14	16	50	-	75

*(+ 3 бонусні бали за наявність усіх законспектованих лекцій)

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ, що присвоюються
МАГІСТРАНТАМ СТАЦІОНАРНОГО ВІДДІЛЕННЯ**

Змістовні модулі Вид роботи	Модуль 1 (балів)	Модуль 2 (балів)	Разом (балів)
Лекції	6	4	10
Практичні	15	25	40
Самостійна робота	7	8	15
Індивідуальна науково-дослідна робота	-	10	10
Підсумковий контроль (в разі необхідності)			10
Семестровий контроль	Залік		До 25
Разом			100

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(для магістрантів заочного відділення)

№ Теми	Тема	Кількість годин			Форми контролю	Максимальна кількість балів
		Лекції	Семінари	Самостійна робота		
Змістовий модуль 1.						
Основи музеєзнавства. Історія музейної справи.						
1	Музеєзнавство як культурологічна дисципліна	1	-	5	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	2 2
2	Музей як культурно-освітня та науково-дослідна установа	-	1	5	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	5 2
3	Генеза музейної справи	-	-	5	Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	3
4	Музейна справа за доби раннього Модерну: постання музеїв сучасного типу	-	-	5	Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	3
5	Розвиток музейної справи у 18-19 ст.	1	-	6	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	2 2
6	Музеї світу у 20- на поч. 21 ст.	1	-	10	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	2 2
	Всього:	3	1	36	-	25

№ Теми	Тема	Кількість годин			Форми контролю	Максимальна кількість балів
		Лекції	Семінари	Самостійна робота		
Змістовий модуль 2.						
Музейна справа в Україні. Теорія та практика музейництва.						
7	Музейна справа в Україні	1	-	10	Перевірка конспектів лекцій (наприкінці семестру). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	2* 2
8	Науково-фондова робота в музейних установах	-	1	8	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	5 3
9	Експозиційна діяльність в музеях	-	1	8	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка відеопрезентації (ІНДЗ). Перевірка конспекту самостійної роботи (наприкінці семестру)	5 10 3
10	Культурно-освітня діяльність музеїв	-	1	10	Перевірка роботи на семінарі. Перевірка віртуальної екскурсії (ІНДЗ). Перевірка конспекту самостійної роботи та аналізу відеоматеріалу (наприкінці семестру)	5 10 3
Всього:		1	3	36		50
Форма модульного контролю: підсумкове тестове завдання (в разі необхідності) – до 10 балів						
Всього:		4	4	72	-	75

*(+ 2 бонусні бали за наявність усіх законспектованих лекцій)

**РОЗПОДІЛ БАЛІВ, що присвоюються
МАГІСТРАНТАМ ЗАОЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ**

Змістовні модулі Вид роботи	Модуль 1 (балів)	Модуль 2 (балів)	Разом (балів)
Лекції	6	4	10
Практичні	5	15	20
Самостійна робота	14	11	25
Індивідуальна науково-дослідна робота	-	20	20
Підсумковий контроль (в разі необхідності)			10
Семестровий контроль	Залік		До 25
Разом			100

Шкала оцінювання:

90-100 балів - відмінно (A);

83-89 балів - дуже добре (B);

75-82 балів - добре (C);

68-74 балів - задовільно (D);

60-67 балів - достатньо (E);

35-59 балів - незадовільно з можливістю повторного складання (FX);

1-34 балів - незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, НАВИЧОК ТА УМІНЬ МАГІСТРАНТІВ

Передбачено, що упродовж навчального семестру магістрант зможе набрати за різними видами робіт до 75 балів, а на заліку – до 25 балів.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекцій, практичних занять та (в разі необхідності) під час заліку.

Конспекти лекцій перевіряються викладачем наприкінці навчального семестру (на одному з останніх семінарських занять або під час заліку). Перевіряючи конспект, викладач звертає увагу на:

– наявність у магістранта / магістрантки конспекту всіх передбачених навчальною програмою лекцій;

– загальний обсяг конспекту (цей обсяг має в цілому відповідати обсягу матеріалу, що його мали можливість засвоювати магістранти на лекційних заняттях, – не менше 20 сторінок рукописного тексту);

– якість конспекту (наявність у ньому основ змісту кожної теми, що розкривалася на лекції, наявність основних понять, які згадувалися викладачем, а також вигляд обкладинки та сторінок рукописного конспекту, акуратність заповнення зошиту).

Під час проведення лекційних занять викладач здійснює поточний контроль, беручи до уваги сумлінність магістрантів, їхню дисциплінованість, старанність, рівень активності: лектор задає їм звичайні та проблемні питання з теми, перевіряє їхні знання з інших тем та раніше вивчених дисциплін, запрошує до обговорення певних теоретичних проблем, заохочує гідний спільний пошук істини, а також (у разі необхідності) може запропонувати магістрантам розв'язати тестові завдання чи написати контрольну роботу.

Робота на лекціях *магістрантів стаціонарного відділення* оцінюється до 10 балів. За відвідування однієї лекції здобувачу освіти нараховується 1 бал; за наявність конспекту всіх (семи) лекцій, який викладачу бажано перевірити наприкінці семестру, магістрант отримує до 3-х додаткових балів.

Робота на лекціях *магістрантів заочного відділення* оцінюється до 10 балів. За відвідування однієї лекції здобувачу освіти нараховується 4 бали; за наявність конспекту всіх (двох) лекцій, який викладачу бажано перевірити наприкінці семестру, магістрант отримує до 2-х додаткових балів.

Оцінка за конспект лекцій може бути знижена в разі невідповідності цього конспекту означеним вище критеріям.

Відсутнім на лекційному занятті магістрантам рекомендується вчасно (принаймні до заліку) переписати конспект у своїх одногрупників.

На *практичних заняттях (семінарах)* викладач перевіряє рівень знань магістрантів, їхні вміння працювати з навчальними посібниками, науковою й науково-популярною літературою та першоджерелами, осмислювати та засвоювати прочитаний матеріал, виступати перед слухацькою аудиторією, робити власні висновки, формулювати проблемні питання з тем, які вивчаються, брати достойну участь у дискусіях, готувати та коментувати відеопрезентації тощо.

Робота на практичних заняттях *магістрантів стаціонарного відділення* оцінюється до 40 балів. За відвідання одного практичного заняття та присутність на ньому здобувач освіти отримує 1 бал; за роботу на одному практичному занятті магістрант отримує від 1 до 4 балів, які нараховуються за рівень підготовки та конструктивну активність, виявлену під час роботи в аудиторії.

Робота на практичних заняттях *магістрантів заочного відділення* оцінюється до 20 балів. За відвідання одного практичного заняття та присутність на ньому здобувач освіти отримує 1 бал; за роботу на одному практичному занятті магістрант отримує від 1 до 9 балів, які нараховуються за рівень підготовки та конструктивну активність, виявлену під час роботи в аудиторії.

Окрім того, магістранти мають вивчати низку питань, які традиційно виносяться на *самостійне опрацювання*. При цьому магістрант / магістрантка повинні обов'язково зважати на методичні рекомендації розробника курсу, що допоможе їм як зекономити свій час та зусилля, так і виконати відповідні завдання на більш-менш високому професійному рівні. В межах самостійної підготовки магістранти працюють із навчальними та навчально-методичними посібниками, вивчають наукові та науково-популярні студії й відеоматеріали, висловлюють власні думки щодо тих чи інших питань музеєзнавства. Викладач оцінює успішність самостійного виконання магістрантами різних завдань, перевіряючи підготовлені ними матеріали й удаючись до усного опитування майбутніх культурологів (наприкінці семестру).

За виконання самостійної роботи *магістрант / магістрантка стаціонарного відділення* може отримати до 15 балів. Викладач враховує наявність та якість підготовлених протягом семестру матеріалів та якість виступів магістрантів із відповідної проблематики. Ці 15 балів також можуть бути зараховані за результатами неформальної освіти.

За виконання самостійної роботи *магістрант / магістрантка заочного відділення* може отримати до 25 балів. Викладач враховує наявність та якість підготовлених протягом семестру матеріалів та якість виступів магістрантів із відповідної проблематики. Ці 25 балів також можуть бути зараховані за результатами неформальної освіти

Більшість *індивідуальних науково-дослідних завдань* передбачена для магістрантів, які з певних причин не спромоглися набрати бажану ними або необхідну для допуску до заліку кількість балів. Водночас вони можуть зацікавити й тих магістрантів, які виявляють інтерес до посиленої науково-дослідницької роботи. Гідне виконання магістрантами таких завдань допоможе їм як набрати більшу кількість балів, так і більш результативно реалізувати свій науковий потенціал, згодом виступаючи на конференціях, присвячених питанням культурології, готуючи тези своїх виступів та статті до різних видань, беручи участь у наукових олімпіадах. Безумовно, в цих випадках магістрант / магістрантка здобуває додаткові («бонусні») бали й пізніше може бути звільнений викладачем від розв'язання завдань підсумкового тесту чи навіть від складання заліку з практичного музеєзнавства, отримуючи високу оцінку автоматично.

За виконання двох обов'язкових *індивідуальних навчально-дослідних завдань* (до тем 9-ої «Експозиційна діяльність в музеях» та 10-ої «Культурно-освітня діяльність музеїв») магістрант / магістрантка стаціонарного відділення може отримати до 10 балів (під час перевірки підготовлених матеріалів). Ці 10 балів також можуть бути зараховані за результатами неформальної освіти.

За виконання двох обов'язкових *індивідуальних навчально-дослідних завдань* (до тем 9-ої «Експозиційна діяльність в музеях» та /10-ої «Культурно-освітня діяльність музеїв») магістрант / магістрантка може отримати до 20 балів (під час перевірки підготовлених матеріалів). Ці 20 балів також можуть бути зараховані за результатами неформальної освіти.

Проміжний поточний контроль передбачає перевірку та оцінювання кількох написаних магістрантами тестів (пропонуються здобувачам освіти протягом семестру за потреби, оцінюються до 5 балів).

Підсумковий контроль (залік) виступає формою семестрового контролю. Магістрант / магістрантка може отримати до 25 балів за відповіді на пропоновані викладачем питання та за розв'язання завдань фінального тесту (цей тест пропонується здобувачам освіти за можливості та за потреби).

П И Т А Н Н Я

ДО ПОТОЧНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ІЗ ПРАКТИЧНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА

(проводяться в разі необхідності)

ТЕСТ № 1

(з тем «Музеєзнавство як культурологічна дисципліна»
та «Музей як культурно-освітня та науково-дослідна установа»)

1. Музеографія - це:

- а) складова частина музеєзнавства, що являє собою сукупність методів, необхідних музейному працівникові в його діяльності;
- б) наукова дисципліна, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їхні суспільні функції, питання теорії і методики музейної справи;
- в) галузь музеєзнавства, що займається описом музеїв, переважно включаючи опис середовища, нерухомих пам'яток, музейних предметів, сукупність видань з історії музею, його експозицій та колекцій;
- г) процес спілкування, передачі інформації, значень та смислу того, що відбувається в музеї;
- д) напрям музейної діяльності, що полягає в перетворенні історико-культурних чи природних об'єктів на об'єкти музейного показу з метою максимального збереження і виявлення їх історико-культурної, наукової і художньої цінності.

2. Термін «музеологія» у науковий лексикон увів:

- а) Й. Д. Майор; б) К. Найкель; в) Й. Г. Грассе;
- г) М. Дружинін; д) Ж. А. Рів'єр.

3. Який термін на початку 30-х рр. ХХ століття впроваджує у науковий обіг М. Дружинін?

- а) музеологія; б) музеєфікація; в) екомузей;
- г) музейний предмет; д) музейна комунікація.

4. Міжнародна рада музеїв (ICOM) згідно статуту 1995 р. визначає феномен музею як:

- а) постійну некомерційну установу;
- б) постійну комерційну установу;
- в) непостійну комерційну установу;
- г) непостійну некомерційну установу;
- д) постійну напівкомерційну установу.

5. Термін «екомузей» був вигаданий:

- а) А. Хаселіусом;
- б) Ж. А. Рів'єром;
- в) Ю. де Варіном;
- г) З. Странським;
- д) Ф. Юбером;
- е) Д. Ф. Камероном.

ТЕСТ № 2

(з теми «Науково-фондова робота в музейних установах»)

1. Фонди музею - це:

- а) вся сукупність матеріалів, взятих музеєм на постійне зберігання;
- б) вся науково-організована сукупність матеріалів, взятих музеєм на постійне зберігання;
- в) вся сукупність унікальних музейних предметів, взятих музеєм на постійне зберігання;
- г) вся сукупність типових музейних предметів, взятих музеєм на постійне зберігання;
- д) вся сукупність коштовностей, взятих музеєм на постійне зберігання.

2. Яке поняття вживається для позначення тієї частини музейного фонду, яка виставлена на загальний огляд і є доступною для ознайомлення широких верств громадськості?

- а) експозиційний фонд музею;
- б) виставковий фонд музею;
- в) приватний колекційний фонд;
- г) демонстраційний музейний фонд;
- д) екскурсійний музейний фонд.

3. Метою якого етапу обліку музейних цінностей виступає пошук і збір вичерпної інформації про певну пам'ятку, вивчення її в контексті подібних пам'яток, створення колекцій задля подальшого експонування і популяризації?

- а) етапу первинної реєстрації;
- б) етапу інвентаризації;
- в) етапу кодифікації;
- г) етапу каталогізації;
- д) етап вторинної реєстрації.

4. Розмежування понять «комплектування музейних фондів» та «збиральницька робота» у вітчизняному музеєзнавстві відбулося завдяки студіям:

- а) А. Разгона;
- б) І. Буланого та І. Явтушенко;
- в) Н. Фінягіної та Ю. Піщупіна;
- г) М. Кучеренко та В. Фоміна;
- д) С. Лаєвського та Л. Линюк.

5. За уніфікованими вимогами акт прийому предметів на постійне зберігання складається:

- а) в одному примірнику;
- б) у двох примірниках;
- в) не менше ніж у трьох примірниках;
- г) не менше ніж у чотирьох примірниках;
- д) не менше ніж у п'яти примірниках.

ТЕСТ № 3

(з теми «Експозиційна діяльність в музеях»)

1. Музейна експозиція – це:

- а) сукупність музейних предметів, виставлених для огляду на короткий термін;
- б) сукупність музейних предметів, виставлених для огляду на тривалий термін;
- в) сукупність типових музейних предметів, виставлених для огляду на тривалий час;
- г) сукупність унікальних музейних предметів, виставлених для огляду на короткий час;
- д) сукупність унікальних музейних предметів, виставлених для огляду на тривалий час.

2. Який термін вживається для позначення вичерпного опису експозиції із зазначенням її мети, завдань, послідовним переліком тем, підтем, комплексів і груп пам'яток, каталожним переліком затверджених експонатів?

- а) експлікації;
- б) буклет;
- в) тематико-експозиційний план;
- г) каталог;
- д) етикетка.

3. У сучасній музейній практиці завершальним етапом наукового проектування експозиції може виступати:

- а) етап створення сценарію як літературного опису майбутньої експозиції та її сприйняття глядачем;
- б) етап розробки розширеної тематичної структури;
- в) етап розробки тематико-експозиційного плану;
- г) етап розробки наукової концепції;
- д) етап розробки оглядового експозиційного плану.

4. Відповідно до уніфікованих вимог щодо побудови тематико-експозиційних планів (ТЕПів), останні повинні мати кілька обов'язкових розділів. Оберіть із наведених нижче назв розділів назву нехарактерної для ТЕПу структурної частини.

- а) зміст експозиції;
- б) перелік експонатів;
- в) специфіка монтажного (технічного) проектування;
- г) місцезнаходження експонатів в експозиції;
- д) примітки (додаткові вимоги та пояснення).

5. Оберіть назву тексту, що не являє собою різновид пояснювальних текстів експозиції.

- а) експлікація;
- б) текст архітектурно-художньої концепції експозиції;
- в) підпис до експонату;
- г) заголовок стенду;
- д) покажчик порядку огляду експонатів.

ПИТАННЯ

ДО ПІДСУМКОВОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРАКТИЧНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА

(проводиться в разі необхідності наприкінці навчального семестру)

1. Яким терміном ми послуговуємося для позначення галузі музеєзнавства, що займається описом музеїв, переважно включаючи опис середовища, нерухомих пам'яток, музейних предметів, сукупність видань з історії музею, його експозицій та колекцій?

- а) «музейна комунікація»;
- б) «музеологія»;
- в) «музеографія».

2. Термін «музеографія» було введено в науковий обіг завдяки студіям:

- а) М. Валентіні;
- б) К. Найкеля;
- в) Й. Майора.

3. Який термін упроваджує у науковий обіг Й. Г. Грассе у ХІХ столітті?

- а) «музеєзнавство»;
- б) «музеологія»;
- в) «музеєфікація».

4. Концепція публічного музею стає поступово формуватися в руслі ідеології:

- а) епохи Відродження;
- б) епохи Просвітництва;
- в) епохи Романтизму.

5. Автором концепції «музею під відкритим небом» виступив:

- а) А. Хаселіус;
- б) Ж. А. Рів'єр;
- в) Ю. де Варін;

6. Музей Шерлока Холмса, розташований за адресою Лондон, Бейкер-стріт, 221 – Б, належить до різновиду:

- а) краєзнавчих музеїв;
- б) музеїв-садиб;
- в) мономузеїв.

7. Який етап обліку й оцінки цінностей музейної установи виступає підсумовуючим та найважливішим?

- а) етап каталогізації;
- б) етап первинної реєстрації;
- в) етап інвентаризації (кодифікації).

8. Відповідно до уніфікованих вимог щодо побудови тематико-експозиційних планів, останні повинні мати наступні обов'язкові розділи:

- а) зміст експозиції, перелік експонатів, місцезнаходження експонатів в експозиції, сценарій, примітки;
- б) зміст експозиції, перелік експонатів, місцезнаходження експонатів в експозиції, примітки;
- в) зміст експозиції, перелік експонатів, місцезнаходження експонатів в експозиції, специфіка монтажного (технічного) проектування, примітки.

9. Яку назву отримали в музейній сфері багатопланові маршрутні екскурсії, що паралельно чи послідовно розкривають декілька тем?

- а) «тематичні екскурсії»;
- б) «оглядові екскурсії»;
- в) «багатовекторні екскурсії».

10. Яку умовну назву свого часу дістав у музейній сфері комплекс наочних матеріалів (фотографій, схем та ін.), що використовуються екскурсоводом у ході екскурсії?

- а) «портфель екскурсовода»;
- б) «папка екскурсовода»;
- в) «пакет екскурсовода».

П

ИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З ПРАКТИЧНОГО МУЗЕЄЗНАВСТВА

Питання до I-го змістовного модулю

1. Музеєзнавство (музеологія) як культурологічна наука: сутність та основні віхи історії.
2. Музеєзнавство (музеологія) як культурологічна наука: структура та функції.
3. Видатні музеологи світу та України.
4. Законодавча база України, що регулює розвиток музеїв та музейної справи.
5. Музей як соціокультурний феномен: етимологія терміну, сутність, призначення.
6. Періодизація розвитку музейної справи: загальна характеристика.
7. Протомузейні культурні реалії епох Античності та Середньовіччя.
8. Протомузейна справа раннього Модерну.
9. Музеографія як попередниця музеології.
10. Виникнення публічного музею за доби Просвітництва. Перші публічні музеї.
11. Музейна справа в Європі в ХІХ ст. Виникнення музеології.
12. Музеологія та музейна справа в ХХ – на поч. ХХІ ст.
13. Культурні центри.
14. Дитячі музеї.
15. Феномен екомuzeю.
16. Інтегровані музеї.
17. Виникнення та діяльність ICOM.

Питання до II-го змістовного модулю

1. Протомузейна справа в Київській Русі та Гетьманщині.
2. Розвиток музейної мережі на теренах України в ХІХ – на поч. ХХ ст.
3. Музейна мережа України в ХХ ст.: втрати, проблеми, досягнення.
4. Класифікація музеїв сучасної України.
5. Музейний світ Чернігівщини: історія та сьогодення.

6. Феномен музеєфікації.
7. Музейні фонди та їх наукова організація.
8. Комплектування фондів музею.
9. Облік та зберігання музейних фондів (атрибуція музейних предметів, ведення документації, реставраційні роботи тощо).
10. Каталоги музейних предметів: різновиди, специфіка, основні принципи створення.
11. Музейні експозиції та методи їх побудови.
12. Проектування музейної експозиції (наукове проектування, художнє проектування, технічне і робоче проектування).
13. Естетичний, інформативно-евристичний та виховний потенціал музейних експозицій.
14. Поняття «культурно-освітня діяльність» у музеєзнавстві.
15. Різновиди культурно-освітньої діяльності сучасних музейних установ.
16. Культурно-освітнє співробітництво різних музеїв. Спільні проекти з іншими культурними закладами.
17. Доросла й дитяча музейна аудиторія: вивчення, взаємодія, заохочення. Феномен музейної педагогіки.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО»¹

Підручники та навчально-методичні посібники

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2007. 462 с.
2. Белікова М. В., Зайцева В. М. Основи музеєзнавства. Запоріжжя: ТОВ ЛПСПЛТО, 2015. 180 с.
3. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посібник / пер. з нім. В. Лозинський [та ін.]. Львів: Літопис, 2005. 629 с.
4. Гаврилюк С. В. Фондова та науково-дослідна робота музеїв: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Луцьк, 2023. 93 с.
5. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 178 с.
6. Ганнусенко Н., Ляпін О., Мацейків Т. та ін. Шкільні музеї: Навчально-методичний посібник. Київ: Радянська школа, 1991. 111 с.
7. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. Київ: Кондор, 2004. 166 с.
8. Лавренко В. С. Практичне музеєзнавство. Дніпро: Ліра, 2023. 116 с.
9. Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство (на матеріалах музеїв Української РСР). Курс лекцій. Київ: Вища школа, 1980. 120 с.
10. Методичні рекомендації з дисципліни «Основи музеєзнавства» для студентів напряму підготовки 6.020107 «Туризм» денної та заочної форм навчання / укл.: М. В. Белікова. Запоріжжя: ЗНТУ, 2010. 38 с.
11. Міщук Г. А., Хададова М. В. Музейна практика. Посібник до проведення музейної практики для студентів історичного факультету. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2018. 84 с.
12. Навчально-методичний посібник з музеєзнавства для студентів-бакалаврів спеціальності 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа / розробник Г. М. Савчук. Львів: УАД, 2019 р. 62 с.

---

¹ Розробник програми не завжди поділяє думки, наведені в означених навчальних посібниках, монографіях, статтях тощо.

13. Основи екскурсознавства. *Основи туристичної діяльності: підручник* / Т. Г. Сокол; за заг. ред. В. Ф. Орлова. Київ: Грамота, 2006. С. 169–186.
14. Поколюдна М. М. Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків: ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
15. Пушкар Н. Ю. Науково-фондова робота в музеї. Методичні рекомендації. Луцьк, 2010. 28 с.
16. Рутинський М. Й. Географія туризму України. Навчально-методичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2004. 160 с.
17. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 432 с.
18. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 428 с.
19. Салата О. О. Основи музеєзнавства: Науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с.
20. Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с.
21. Сучасні музейні практики: Методичні рекомендації до навчальної дисципліни / Укладачі Марцин С. О., Нестеренко Н. П. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 13 с.
22. Токарев С. А. Музеєзнавство: навчально-методичний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2024. 112 с.
23. Торяник В. М., Хрідочкін А. В., Джинджоян В. В. Екскурсологія: підручник. За заг. ред. проф. В. О. Негодченка. Дніпро: ДГУ, 2022. 370 с.
24. Царенок А. В. Естетика історії: Навчально-методичний посібник. Чернігів: НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2023. 104 с.
25. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство: навч. посібник. Київ: Кондор, 2004. 204 с.
26. Чибирак С. В. Експозиційно-виставкова робота музеїв. Робоча програма навчальної дисципліни. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. 20 с.
27. Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навч. посібник для дистанційного навчання. Київ: Університет «Україна», 2007. 288 с.
28. Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник. ПП Мошек М. І., 2010. 352 с.

Наукова література

1. Авдеева Т., Головка О. Експонати Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського у колекції Музею історії Полтавської битви. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 170–172.
2. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні (1917–1990 рр.). Київ: Вища школа, 1991. 274 с.

3. Арендар Г. Булави і перначі з колекції В. Тарновського: питання атрибуції. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 177–182.
4. Арендар Г. Єфимки у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 3–7.
5. Арендар Г. Значик Ніжинського золотарського цеху 1786 р. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 33–38.
6. Арендар Г. Меморії архієпископа Іларіона (Рогалевського) в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 38–46.
7. Арендар Г. Пам'ятки XIV Археологічного з'їзду в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 11. Чернігів, 2009. С. 163–174.
8. Арендар Г., Ситий І. Реліквії Л. Глібова в Чернігівському історичному музеї імені В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 7. Чернігів, 2006. С. 129–151.
9. Арендар Г. Церковні старожитності В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 8. Чернігів, 2007. С. 3–8.
10. Анищенко О. О. Соціокультурна реабілітація інвалідів засобами музею. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 195–206.
11. Бабич Л. Корюківський музей як культурно-освітній центр та відкритий громадський простір. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 95–99.
12. Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею. *Historical and cultural studies*. 2015. Vol. 2. № 1. С. 13–17.
13. Бевз Л. Постать гетьмана Павла Скоропадського в історичній пам'яті сучасних українців (на прикладі відвідувачів Музею гетьманства). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 212–214.
14. Березнюк Т. Особливості та специфіка побудови інтерактивних музейних експозицій. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музеєзнавство і пам'яткознавство*. 2018. № 1. С. 48–55.
15. Березова С., Фрасинюк О. Вироби ніжинського майстра Д. Золотаренка в колекції Музею історичних коштовностей України – філії Національного музею історії України. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 122–126.

16. Березова С. Предмети з клеймами м. Чернігова в колекції Музею історичних коштовностей України. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 127–128.
17. Блакитний М. Гармати з колекції В. Тарновського в Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 188–190.
18. Блакитний М. Реліквії російсько-французької війни 1812 р. в колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Шабля генерала В. Костенецького. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 39–40.
19. Бондарець О. В. Структура музеєзнавства: актуальні проблеми розвитку науки. *Наукові записки НаУКМАА*. 2017. Т. 191. С. 72–78.
20. Будзар М. Предмети домашнього вжитку родини Галаганів: від палацової зали до музейної експозиції. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 102–112.
21. Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. Vol. 3, No. 1, 2016. P. 21–24.
22. Гончаренко В. Ічнянська кераміка у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 40–53.
23. Гончаренко В. Кераміка Коропщини. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 62–84.
24. Гончаренко В. Розповідь музейного предмета. Підставка для книг. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 54–55.
25. Гончаренко В. Семенівська кераміка в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 3–9.
26. Гончаренко В. Твори Г. П. Денисенка та Л. Г. Єременко в колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 3–29.
27. Горох М. Польові телефонні апарати з колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 88–93.
28. Готун І. А., Петраускас А. В., Коваль О. А. Давньоруські медуші: історичні реалії і музейна експозиція. *Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр.* Київ: ІА НАН України, 2013. Вип. 10. С. 48–55.
29. Грищенко М. Образи України в живописній спадщині ХІХ – початку ХХІ ст. Від колекції Чернігівського історичного музею до сучасного зібрання Чернігівського художнього музею. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 71–77.
30. Гудченко З. Музеї народної архітектури України. Київ: Будівельник, 1981. 120 с.

31. Демченко С. Музей та початкова школа: практичний досвід взаємодії. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 185–194.
32. Діденко С., Шевченко О. Колекція зброї та військового спорядження Національного музею історії України. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 220–223.
33. Доскалюк В. Проблеми та досвід атрибутування музейних предметів в експозиційній діяльності Музею мистецтв Прикарпаття. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 230–239.
34. Дьяконова Є. Реставрація та атрибуція української ікони «Богоматір Одигітрія» др. пол. XVII ст. із зібрання Бахмутського краєзнавчого музею. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 240–244.
35. Екскурсологія. *Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму: монографія* / В. К. Федорченко та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2013. С. 253–262.
36. Жданова Д. А. До питання влаштування та дизайнерсько-художнього оформлення експозиції. *Лаврський альманах*. 2008. Вип. 20. С. 133–137.
37. Журавльова Т. «Космічна» колекція в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 141–152.
38. Журавльова Т., Бондар О. Трактор «Запорожець». *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. – С. 115–122.
39. Журавльова Т. Українські паперові гроші 1917–1920 років у колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 13. Чернігів, 2011. С. 201–214.
40. Зайченко В. Декоровані тканини та вбрання з колекції В. В. Тарновського у збірці Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 15–25.
41. Зайченко В. Жіночі головні убори у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 3–39.
42. Зайченко В. Меморіальні ужиткові і декоративні тканини у зібранні В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 191–194.
43. Зайченко В. Меморії А. М. Миклашевського у збірці Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 85–87.

44. Зайченко В. Панно з палат П. Полуботка (спроба атрибуції). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 47–48.

45. Зайченко В. Плахти Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 11. Чернігів, 2009. С. 5–22.

46. Зайченко В. Скрині у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 13. Чернігів, 2011. С. 7–15.

47. Зайченко В. Цехові сукна у збірці Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 48–52.

48. Зоць Т. Місцева громада в музеї: від пасивності до партиципативності. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 90–94.

49. Іванова Д. О. Віртуальна експозиція – невід’ємна частина сучасного музею. *VI Луньовські читання. Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луньова)*. Матеріали науково-практичного семінару 27 березня 2015 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 89–92.

50. Ідема Й. Як ходити до музею / пер. з англ. О. Якименко. Харків, 2019. 132 с.

51. Ісаєнко О. До історії упорядкування Б. Д. Грінченком Каталогу українських старожитностей В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 122–130.

52. Камінська В. В. Музейні екскурсії: особливості проведення. *Педагогічний пошук*. 2023. № 3 (119). С. 85–89.

53. Качанівка. Альбом автографів / Авт. – упоряд. С. Половнікова. Київ: Темпора, 2010. 328 с.

54. Кепін Д. Музеефікація об’єктів археологічної спадщини в Європі (на прикладі пам’яток первісної культури). Київ, 2005. 176 с.

55. Климова К. Документи Національного архівного фонду в музеях України: принципи класифікації та обліку. *Студії з архівної справи та документознавства*. Київ, 1996. Т. 1. С. 13–20.

56. Ковалевська О. «Галаганівська» колекція крізь призму матеріалів особового фонду В. І. Маслової та сучасних музейних збірок Чернігівщини. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 6. Чернігів, 2005. С. 102–107.

57. Коваленко О., Ясновська Л. До історії Чернігівського історичного музею у 20-х рр. ХХ ст. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 151–157.

58. Ковальчук Є. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції. *Волинський музейний вісник. Наук. зб.* Вип. 3. Луцьк, 2012. С. 17–22.

59. Кондратенко Н. Діяльність Миргородської художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя та її відображення у колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. I. Чернігів, 2017. С. 106–116.
60. Коцюбинська Н. Мистецькі проекти у просторі меморіального музею (з досвіду роботи Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. Коцюбинського). *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 110–115.
61. Курач С. Інтерактивне заняття для школярів у межах музейної виставки відреставрованих експонатів. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 202–205.
62. Лаєвський А. Шаблі XVII–XVIII ст. з колекції В. Тарновського в Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 183–187.
63. Лаєвський С. Колекція В. Тарновського в українській нумізматиці та боністиці. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 210–215.
64. Лаєвський С. Перші на першому (до перемоги Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського на I Всеукраїнському музейному фестивалі). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 7. Чернігів, 2006. С. 197–207.
65. Лаєвський С. «Скарбниця української культури». Показчик. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 76–96.
66. Лебідь Т. П. Проблеми цифровізації пам'яток та електронного обліку музейних колекцій. *Вісник Книжкової палати*. 2024. Вип. 1. С. 40–46.
67. Лебідь Т. П. Трансформаційні процеси сучасної музейної справи (на прикладі музеїв Вінниччини). *Наукові проекти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ*. 2022. С. 285–287.
68. Линюк Л. Архів родини Тарновських у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 99–103.
69. Линюк Л., Лаєвський С. Звіт про роботу Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 32–53.
70. Линюк Л. Філателістична Шевченкіана Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 53–56.
71. Линюк Л. Чернігівський історичний музей імені В. В. Тарновського в 2008 р. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 11. Чернігів, 2009. С. 23–38.

72. Луцька В. Музей ХХІ сторіччя: особисте бачення. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 70–75.

73. Луцька В. Раритети з Вейсбахівки. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 61–66.

74. Мазурик З. Музейне транскордонне співробітництво: реалії, проблеми та перспективи. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 12–17.

75. Майданець-Баргилевич О., Саєнко Н. Монументально-декоративне мистецтво Олександра Саєнка в музеях Чернігівщини: принципи колекціонування та презентації. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 21–33.

76. Мудрицька В., Сита Л. Борисоглібський скарб 1957 року в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 15–21.

77. Мудрицька В. Колекція В. В. Тарновського на ХІ Археологічному з'їзді (за матеріалами київської преси). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 195–198.

78. Мудрицька В. Монетний скарб із села Перепис Городнянського району. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 72–79.

79. Мудрицька В. Орнаментовані персні з Княжої Гори у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 207–209.

80. Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи. Дніпропетровськ, 1999. 218 с.

81. Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст. Збірник наукових праць за ред. д-ра мист. М. Селівачова. Київ: Златограф, 2004. 208 с.

82. Населевець Є. Кавказька кременева вогнепальна зброя в колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 80–84.

83. Населевець Є. Шпилькові револьвери Лефоше у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 75–77.

84. Паніотова В. Інтерактивні форми взаємодії з відвідувачем як сучасні тенденції розвитку музею. *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 126–131.

85. Палатна С. Реліквії роду Безбородьків. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 113–114.

86. Петькова З. Похвальна грамота О. Дроздової в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 82–83.

87. Плохута О. Графічні ілюстрації до «Слова о полку Ігоревім» у зібранні Сумського обласного художнього музею імені Никанора Онацького. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 78–88.

88. Побожій С. І. Приватні колекції як соціокультурний феномен. *Сучасна картина світу: природа, суспільство, людина: Збірник наукових праць*. Суми, 2008. С. 274–278.

89. Пономаревська О. Нові вектори розвитку музейної справи: проблеми і перспективи. *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 226–230.

90. Попельницька О. Парадна західноєвропейська і східна зброя XVI–XIX ст. із зібрання Б. І. Ханенка у колекції Національного музею історії України. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 224–228.

91. Походяща О. Портрети Стороженків в колекції Національного музею історії України. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 240–242.

92. Пристай Г. Комунікативне партнерство бібліотек та музеїв: зміна формату, створення нових реалій. *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 23–36.

93. Процак Т. Впровадження інноваційних форм роботи з неповносправними відвідувачами в «Музеї Арсенал». *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 111–120.

94. Ральченко І. А що сьогодні в музеї? *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 105–109.

95. Рахно О. Чернігівські земці і формування фондів Музею українських старожитностей В. В. Тарновського (за матеріалами земських видань). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 131–137.

96. Руденко С. Б. Відображення специфіки кіномистецтва в музейних предметах. *Культура і мистецтво у сучасному світі: збірник наукових праць*. 2006. Вип. 7. С. 153–165.

97. Руденко С. Б. З історії музейної справи в Україні (сер. 20-х рр. ХХ ст.): наукова концепція розвитку театрального музею П. І. Рупіна. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2005. Вип. 6. С. 154–160.

98. Руденко С. Б. Методологія та методика музеєзнавства. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2008. Вип. 9. С. 90–97.

99. Руденко С. Б. Музейна пам'ятка: соціокультурна сутність та місце в системі історико-культурних цінностей. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата культурології за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури. Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2011. 16 с.

100. Руденко С. Б. Музей як технологія: Монографія. Київ: Вид-во Ліра-К, 2021. 436 с.

101. Рябчикова Ф. Музейний фонд України: історія та сутність поняття, правова дефініція. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 7. С. 154–166.

102. Рябчикова Ф. Д. Чи потрібен Україні зведений каталог Музейного фонду України? *Праці Центру пам'яткознавства*. Вип. 29. Київ, 2016. С. 254–263.

103. Самохіна Н. Чернігівські дороги Кобзаря. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 228–242.

104. Сергеева С. Колекція листівок 1917–1920 років у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 96–114.

105. Сержант Л. Внесок Євгенії Спаської у формування збірки гончарства Чернігівщини Всеукраїнського історичного музею імені Тараса Шевченка (1924–1926 рр.). *Art Museum: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. I. Чернігів, 2017. С. 24–30.

106. Синичків Ю. Тенденція розвитку та загальна структура віртуального 3D музею. *Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Матеріали науково-теоретичної конференції (Івано-Франківськ, 14 травня 2018 р.)*. Івано-Франківськ, 2018. С. 46–53.

107. Сита Л. Гребені з розкопок Шестовиці у зібранні Чернігівського історичного музею. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 17. Чернігів, 2016. С. 9–14.

108. Сита Л. Матеріали із розкопок М. О. Макаренка в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 89–101.

109. Сита Л. Матеріали О. В. Шекуна у зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 16. Чернігів, 2015. С. 54–60.

110. Сита Л. Хрести-енколпіони з колекції В. В. Тарновського у зібранні Чернігівського історичного музею. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 199–201.
111. Ситий І. Каталог матриць особистих печаток XVIII– поч. ХХ століть в Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 22–27.
112. Ситий І. Печатки дворянських зібрань Лівобережної та Слобідської України. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Чернігів, 2010. С. 30–37.
113. Ситий І. Печатки П. Куліша в зібранні Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 160–161.
114. Ситий І. Печатки Тарновських. За матеріалами Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 15. Чернігів, 2013. С. 90–94.
115. Ситий І., Луговський С., Посьмашна Л. Портрет Івана Глібова. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 74–75.
116. Скрипинська Т. В. До питання створення нових експозицій в краєзнавчих музеях. *Музей на межі тисячоліть: минуле, сьогодення, перспективи*. Дніпропетровськ, 1999.
117. Соціологія музею: презентація на тлі простору і часу. Київ: НАКККіМ. 2015. 218 с.
118. Сошнікова О. М. Предметно-експозиційний простір як провідна форма музейної комунікації. VI Луньовські читання. *Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луньова)*. Матеріали науково-практичного семінару 27 березня 2015 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 60–69.
119. Сошніков А. О. Філософсько-концептуальне осмислення сутності музею як соціокультурної інституції в епоху Постмодерну. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Філософія»*. 2017. Вип. 48 (частина I). С. 3–7.
120. Супонєва С. В., Годованська О. М. Музейна експозиція: генерування та варіативність. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2022. № 3. Том 33 (72). С. 112–116.
121. Тобелем Жан-Мішель. Нова епоха музеїв. Культурні установи перед викликом менеджменту / пер. з французької З. Борисюк, П. Таращука, С. Тевольде. Київ, 2018. 320 с.
122. Тонких Н. Твори А. І. Колошина у чернігівських зібраннях. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 47–60.

123. Тонких Н. Твори М. Л. Панька в колекції Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. Каталог. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 10–20.

124. Трухан О. Сучасні засоби вивчення музейної аудиторії. Практичний досвід Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 76–81.

125. Федевич Л. Українські старожитності з колекції О. Гансена у фондах Сумського обласного художнього музею імені Никанора Онацького. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 115–121.

126. Хмелевська А. В., Стрижова В. Г., Капучак І. О. Організація обліку в музейних установах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. Т. 1. С. 191–196.

127. Хорошунова І. Деякі питання художнього оформлення музейної експозиції. Київ, 1959. 70 с.

128. Чабак Л. Музей в громаді: проблеми та виклики експонування творів мистецтва. *Art Museit: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. II. Чернігів, 2018. С. 219–225.

129. Чергик Н. Ю. Становлення та розвиток терміну «музеографія» в європейському науковому дискурсі XVIII – початку XXI століття. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. Vol. 2(54).

130. Черненко О. Археологічна колекція Чернігівського історичного музею імені В. В. Тарновського (1896–1948 рр.). *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 9. Спецвип. 1. Чернігів, 2007. 136 с.

131. Чернігівський художній музей: Альбом / Авт.-упоряд. В. М. Величко. Київ: Мистецтво. 1988. 112 с.

132. Шенько Н. Матеріали Героїв Радянського Союзу та повних кавалерів ордена Слави у зібранні Щорського історичного музею. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 13. Чернігів, 2011. С. 218–219.

133. Шпорт Г. М. Психологічні аспекти сприйняття відвідувачами експозиції» (На матеріалах етнографічної виставки «...І на тім рушничкові, оживе все знайоме...»). *VI Луньовські читання. Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луньова)*. Матеріали науково-практичного семінару 27 березня 2015 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 121–135.

134. Шумська Н. Живописна Шевченкіана з колекції Чернігівського обласного художнього музею імені Григорія Галагана. *Art Museit: минуле і сьогодення. Збірник наук. статей*. Вип. I. Чернігів, 2017. С. 160–169.

135. Юрченко Н. Реставрація та стилістичні особливості ікони «Богоматір Печерська з вибраними святими» з колекції Сумського художнього музею імені Никанора Онацького. *Скарбниця української культури. Збірник наукових праць*. Вип. 18. Чернігів, 2017. С. 138–140.

136. Яковець І. О. Музейна експозиція як специфічна інформаційно-художня структура. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтва*. 2012. № 8. С. 46–50.

137. Ярмуш О. Сосницький літературно-меморіальний музей О. П. Довженка в контексті життя краю. *Місцеві музеї: нові форми та інновації. Матеріали Міжнародного музейного форуму (11–12 червня 2018 р., Чернігів)*. Чернігів: Лозовий В. М., 2018. С. 100–104.

138. Ясновська Л. Відгуки про роботу Чернігівського державного музею в 20-х рр. ХХ ст. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 10. Чернігів, 2007–2008. С. 97–100.

139. Ясновська Л. Дослідження пам'яток ІХ–ХІІІ ст. на Чернігівщині співробітниками Чернігівського державного музею у 1920-х – 1930-х рр. *Скарбниця української культури: Збірник наукових праць*. Вип. 14. Чернігів, 2012. С. 103–109.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Барановська Н. Експозиційна робота у діяльності музею. *Historical and cultural studies*. 2015. Vol. 2. № 1. С. 13–17. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranovska_Nadiia/Ekspozytsiina_robota_u_diialnosti_muzeiu.pdf?PHPSESSID=4nf255u88bofrn86iqdd00acj5

2. Бондарець О. В. Структура музеєзнавства: актуальні проблеми розвитку науки. *Наукові записки НаУКМАА*. 2017. Т. 191. С. 72–78. URL: ekmair.ukma.edu.ua/...Bondarets_Struktura_muzeieznavstva

3. Вербицька П. В. Музейна комунікація в умовах викликів глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. Vol. 3, No. 1, 2016. P. 21–24. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jan/7724/6.pdf>

4. Виртосу І. Доступне мистецтво, або Як потрапити в музей? URL: <https://ud.org.ua/statti/257-dostupne-mistetstvo-abo-yak-potrapiti-v-muzej>

5. Все про створення шкільного музею. URL: <https://verolubovka.wixsite.com/museum/blank-9>

6. Гаврилюк С. В. Фондова та науково-дослідна робота музеїв: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня підготовки спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'ятокознавство». Луцьк, 2023. 93 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22060/1/havryliuk_fond.pdf

7. Додаток 9 до Положення про організацію діяльності військових музеїв (кімнат) бойових традицій у Збройних Силах України. URL: <https://gov.lica.com.ua>

8. Екскурсія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Екскурсія>
9. Експозиція. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Експозиція_\(виставка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Експозиція_(виставка))
10. Задорожна О. В. Аналіз явища колекціонування в концепції Дж. Кліффорда. *Науковий огляд: Журнал*. 2018. № 6 (49). URL: [file:///C:/Users/пк/Downloads/1599-6267-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/пк/Downloads/1599-6267-1-PB%20(1).pdf)
11. Інклюзивні екскурсії Одесою для людей з інвалідністю. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bPLUIgZb2Fg>
12. Корнійчук М. Науковість і художньо-образна модель експозиції. URL: http://vnam.org.ua/uk/704:Науковість_і_художньо-образна_модель_експозиції
13. Маньковська Р. Музейна педагогіка: інноваційна технологія інтелектуального розвитку. *Краєзнавство*. 2019. № 3. С. 238–251. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/169745/23-Mankovska.pdf?sequence=1>
14. Медникова Г. С. Музеологія. *Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-69872>
15. Музєєзнавство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Музєєзнавство>
16. Музей. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Музей>
17. Музейні фонди. URL: http://megalib.com.ua/content/4379_3_Muzeini_fondi.html#google_vignette
18. Музей Ханенків презентує інклюзивний сайт. URL: <https://responsiblefuture.com.ua/muzej-hanenkiv-presentuvav-inklyuzivnij-sajt/>
19. Музей Шевченка працює для людей з особливими потребами. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/5672d190397c8/>
20. Навчальна програма гуртка «Юний музеєзнавець». URL: prostir.museum.ua/post/29304
21. Професійна майстерність екскурсовода. URL: <https://studfile.net/preview/9111804/>
22. Розова Т. В., Кубко В. П. Антропологія колекціонування. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 1. С. 202–212. URL: <https://almanac.pnu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/159>
23. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музєєзнавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 428 с. URL: https://westudents.com.ua/.../247-muze-znavstvo_rutinskiy
24. Рябчикова Ф. Музейний фонд України: історія та сутність поняття, правова дефініція. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 7. С. 154–166. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17570/1/Riabchykova_nauk_visnyk_2019_7_154_166.pdf

25. Салата О. О. Основи музеєзнавства: науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія». Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 164 с. URL: elibrary.kubg.edu.ua/12175/1/O_Salata_NMP_OM_IS.pdf
26. Скус О. В. Основи історичного музеєзнавства. Умань: П. П. Жовтий, 2011. 95 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/6621_01.pdf
27. Сошніков А. О. Філософсько-концептуальне осмислення сутності музею як соціокультурної інституції в епоху Постмодерну. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Філософія»*. 2017. Вип. 48 (частина І). С. 3–7. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/287>
28. Специфіка підготовки і проведення музейних екскурсій. URL: <https://studfile.net/preview/10043668/page:7/>
29. Супонева С. В., Годованська О. М. Музейна експозиція: генерування та варіативність. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2022. № 3. Том 33 (72). С. 112–116. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/3_2022/17.pdf
30. Сучасні музейні практики: Методичні рекомендації до навчальної дисципліни / Укладачі Марцин С. О., Нестеренко Н. П. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. 13 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/16510ae6-0870-40e7-be82-950895d15d09/content>
31. Тимошенко А. Музеї без перешкод: Як втілювати інклюзивні практики? URL: <https://korydor.in.ua/ua/opinions/muzei-bez-pereshkod.html>
32. Торяник В. М., Хрідочкін А. В., Джинджоян В. В. Екскурсологія: підручник. За заг. ред. проф. В. О. Негодченка. Дніпро: ДГУ, 2022. 370 с. URL: <http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/584/1/ЕКСКУРСОЛОГІЯ%202022.pdf>
33. Фонди Національного музею історії України. URL: <https://old.nmiu.org/pro-muzei/fondy-muzeiu>
34. Чибирак С. В. Експозиційно-виставкова робота музеїв. Робоча програма навчальної дисципліни. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. 20 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13126/1/2017rob_pr_ekspozyt1.pdf
35. Як відвідати наш Музей особам з інвалідністю (Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в Національному музеї Голодоморо-геноциду). URL: <https://holodomormuseum.org.ua/accessibility/iak-vidvidaty-nash-muzej-osobam-z-invalidnistiu/>
36. Яковленко К. Як зробити музеї доступними для ветеранів: Музей Ханенків започатковує розмову про інклюзивність. URL: <https://suspilne.media/culture/654632-ak-zrobiti-muzei-dostupnimi-dla-veteraniv-muzej-hanenkiv-zapocatkovue-rozmovu-pro-inkluzivnist/>

Відеоматеріали, підготовлені музейними співробітниками

Лекція «З історії пандемій» (2 частина). URL: <https://choim.org/лекція-з-історій-пандемій/>

Меморії Павла Полуботка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ksZmaIYtk7A>

Турецькі рушніці 18 - поч. 19 ст. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=F4nhkTWJKB0>

Сергій Єфремов. Про Чернігів та чернігівців (Перша серія). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y3Qg7WszGEA>

Поетичний Псалтир Теодора Корбе. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W-92ffK6vQA>

Страстна Седмиця. Гімнографія та іконографія Великих днів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MITs1N2aj2Y>

Навчально-методичне видання

ЦАРЕНОК Андрій Вікторович

ПРАКТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Технічний редактор	<i>О. Клімова</i>
--------------------	-------------------

Комп'ютерна верстка та макетування	<i>О. Клімова</i>
---------------------------------------	-------------------

Комп'ютерний набір	<i>А. Царенок</i>
--------------------	-------------------

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія KB № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 28.10.2024 р. Формат 60x84 1/16.
Ум. друк. арк. 5,58. Обл.-вид. арк. 4,09. Зам. № 027.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 941-102
nuchk.tipograf@gmail.com